

Djelo i rad biskupa Josipa Jurja Strossmayera

Pilipović, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:402461>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-04**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera

Filozofski fakultet u Osijeku

Odsjek za povijest

Kolegij: Pregled povijesti crkve

Diplomski studij Povijesti i Hrvatskog jezika i književnosti

Ivana Pilipović

DJELO I RAD BISKUPA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Balta

Osijek, 2012.

SADRŽAJ

Sažetak	1
1. Uvod	2
2. Djetinjstvo i školovanje Josipa Jurja Strossmayera	3
3. Prvo desetljeće biskupovanja ili doba apsolutizma	6
3.1. Uspostava Hrvatske crkvene pokrajine	8
4. Apostolski administrator Katoličke crkve u Srbiji	9
5. Politički život biskupa Josipa Jurja Strossmayera	13
6. Josip Juraj Strossmayer kao veliki župan virovitičke županije	16
7. Osnivanje Akademije znanosti i umjetnosti	19
7.1. Osobna biblioteka Josipa Jurja Strossmayera	22
8. Biskup Strossmayer na općem saboru u Vatikanu (1869-1870)	24
9. Biskup Josip Juraj Strossmayer i ćirilometodsko-glagoljska baština	26
9.1. Ćirilometodska baština u Strossmayerovom pastirskom radu	27
9.2. Strossmayerova vizija sv. Ćirila i Metoda	28
9.3. Mecena i branitelj ćirilometodsko-glagoljske baštine	29
9.4. Enciklika pape Leona XIII. Grande munus	31
9.5. Tisućita obljetnica smrti sv. Metoda	32
10. Gospodarstvo u vrijeme biskupa Josipa Jurja Strossmayera	33
10.1. Biskup Strossmayer i obnova ergele	34

11. Gradnja katedrale u Đakovu	36
11.1. Arhitekt Karlo Rösner i gradnja katedrale u Đakovu	37
11.2. Friedrich Schmidt, nasljednik Karla Rösnera	41
11.3. Herman Bollé – izgradnja i opremanje katedrale	43
11.4. Posveta katedrale u Đakovu	45
12. Smrt biskupa Josipa Jurja Strossmayera	47
13. Zaključak	48
14. Popis priloga	49
15. Literatura	50
16. Linkovi	52

Sažetak

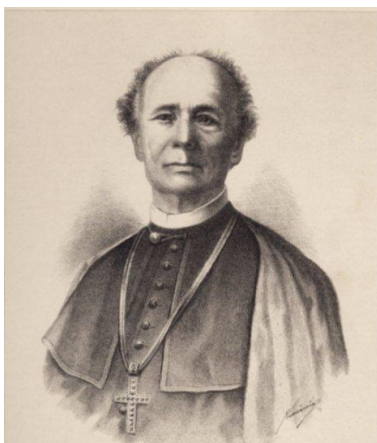
Biskup Josip Juraj Strossmayer bio je jedan od središnjih ličnosti 19. stoljeća. Na biskupskoj stolici zadržao se 55 godina te djelovao na mnogim područjima. Poznat je i zapamćen kao začetnik južnoslavenske sloge, mecena, izvršni govornik Vatikanskoga koncila, knez Crkve. Cijeli svoj život, a time i biskupovanje, podredio je provođenju i unapređenju ideja vjere i kulture. Iako su njegova najveća djela vezana uz Đakovo i Zagreb, ne smije se zanemariti njegov utjecaj i djelovanje na cijelu Hrvatsku.

Ključne riječi: Josip Juraj Strossmayer, biskupovanje, začetnik južnoslavenske sloge, mecena

1. Uvod

U diplomskome radu proučavat će se djelo i rad biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Na samome početku osvrnula sam se na djetinjstvo i školovanje budućega biskupa, a sljedeće poglavlje bavi se prvim desetljećem biskupovanja. Izdvajanje Zagrebačke i Đakovačke biskupije iz Kaločke biskupije važan je događaj za Katoličku crkvu pa se diplomski rad bavi i uspostavom Hrvatske crkvene pokrajine kao i Strossmayerove uloge apostolskoga administratora Katoličke crkve u Srbiji. Osim na crkvenome polju, biskup Strossmayer ostavio je traga i na političkome polju pa se diplomski rad bavi i političkim životom biskupa Strossmayera. U diplomskome radu proučava se i osnivanje Akademije znanosti i umjetnosti, čije je temelje udario biskup Strossmayer. Budući da je često propovijedao o sv. Ćirilu i Metodu, diplomski se rad bavi ćirilometodskom baštinom koja je utjecala na biskupa Strossmayera. Na kraju rada piše se o bogatome đakovačkome vlastelinstvu i gradnji katedrale u Đakovu, koja je i danas jedna od najvećih ostavština biskupa Josipa Jurja Strossmayera.

2. Djetinjstvo i školovanje Josipa Jurja Strossmayera

Slika 1 Josip Juraj
Strossmayer

Josip Juraj¹ Strossmayer rođen je 4. veljače 1815. godine u Osijeku u pohrvaćenoj obitelji koja vuče korijene iz Gornje Austrije.² Strossmayerova je obitelj potjecala od Paula Strossmayera koji je sredinom 18. stoljeća došao iz Linza kao vojnik u Osijek i oženio se domaćom djevojkom i tako postao rodonačelnik porodice, koja se kasnije jako razgranala i sasvim pohrvatila.³

Pavao Strossmayer došao je u Osijek između 1746. i 1752. godine. Sklopio je brak s Jelenom 18. veljače 1753. godine. U tome braku rodio mu se sin Antun i tako je u Osijeku nastala loza Strossmayer koja će trajati 200 godina. Prema popisu iz 1828. godine, u Gornjem gradu živjelo je pet obitelji Strossmayer koje imaju kuću i manju površinu obradive zemlje. Gradsko je pravo stekao Ivan Strossmayer, otac Josipa Jurja, po zanimanju prekupac koji je plaćao porezno zaduženje od 30 forinti.⁴

¹ Ana r. Erdeljac rodila je dva muška blizanca, od kojih je jedan isti dan odmah nakon krštenja umro. Budući da roditelji nisu znali koji je zapravo umro, ostavili su preostalom djetetu oba imena: Josip Juraj. Ferdo Šišić je tu tvrdnju pokušao osporiti tvrdeći da je priča o blizancima kasnijeg podrijetla kako bi se opravdala dva Strossmayerova krsna imena. U jednom pismu Utješenoviću, Strossmayer kaže: „*I ja sam od dvojaka. Brat mi je poslize nekoliko mjeseci umro, pa valjda dobri Bog i njegov blagoslov na me ostavšega izasuo.*“ Ovdje se ne kaže da je brat umro na dan rođenja, kao što uzimaju Strossmayerovi biografii, ali je vjerojatnije da se Strossmayer prevario u vremenu nego u samoj činjenici.

Košćak, Vladimir, *Josip Juraj Strossmayer: političar i mecena*, Revija, Izdavački centar Otvorenog sveučilišta, Osijek 1990, str. 11.

Ponovnim uvidom u maticu rođenih Osijek Gornji grad, koja se čuva u Državnom arhivu u Osijeku, pronađeno je da je rođen i kršten 4. veljače 1815. kao Josip Juraj (Josephus Georgius), sin Ivana (Joannis) Stroczmayera i majke Ane, rođene Klarić. Krsni kumovi bili su Terezija Hillgartner i njezin muž Georg (Georgius). Krštenje i upis u knjigu obavio je Franjo Kasapović istoga dana. To je jedini službeni trag o rođenju biskupa Strossmayera. Šest dana kasnije kršten je Josip (Josephus), sin drugog Ivana Krstitelja Stroczmayera i majke Marije rođene Žunić (Xunich), čiji su kumovi bili Katarina i Matija Brigovac. Tu se jasno vidi da Josip Juraj nije imao brata blizanca, nego da su ovo dva odvojena slučaja. Na dan 4. veljače 1815. rođeno je samo jedno dijete u Osijeku: Josip Juraj Strossmayer.

Mažuran, Ive, *Osječki Strossmayeri-biskup Josip Juraj Strossmayer i Osijek*, u: *Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku Filozofski fakultet, Osijek 2008, str. 83.

² Smičiklas, Tade, *Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice*, u: *Hrvatski domoljub Josip Juraj Strossmayer-zbornik radova*, HAZU, Zagreb 1995, str. 7.

³ Koščak, Vladimir, *Josip Juraj Strossmayer: političar i mecena*, str. 11.

⁴ Mažuran, Ive, *Osječki Strossmayeri-biskup Josip Juraj Strossmayer i Osijek*, str. 91-92.

Narodna se pjesma njegovala u njihovoj kući, a posebno je bio popularan Reljkovićev *Satir*. Kreпки narodni duh, koji je dječak Josip Juraj upijao na samome izvoru, bit će presudan za cijeli njegov životni put.⁵

O njegovu školovanju ne zna se puno. Budući da je živio u Šamačkoj ulici u Osijeku, vjerojatno je pohađao pučku školu u Aninoj ulici, koja je kasnije prozvana Aninom školom. Podaci iz 1805. godine govore kako je Anina škola imala samo dva razreda, ali moguće je da je tijekom sljedećih 15 godina dobila i druga dva, tako da ne znamo je li ondje završio samo dva ili četiri razreda. Nakon pučke škole, upisuje četverogodišnju gimnaziju – Gramatica schola, a po završetku gimnazije Strossmayer nastavlja svoje školovanje u dvogodišnjoj gimnaziji – Humanitas schola. U vrijeme njegova školovanja uvodi se mađarski jezik kao obvezni jezik u hrvatskim školama. Ta odluka izazvala je revolt hrvatske mladeži, a vjerojatno je ostavila i dubok trag u daljnjem životu i djelovanju biskupa Strossmayera.⁶

Tadašnja dva viša gimnazijska razreda, zvana filozofija, od 1831. do 1833. godine polazio je te maturirao u dijecezanskoj sjemenišnoj gimnaziji u Đakovu. Bio je najbolji pitomac u generaciji pa je poslan na više bogoslovno-filozofsko školovanje u Peštu.⁷

U Pešti zajedno s ostalim hrvatskim studentima posjećuje Jana Kollara, pjesnika i propovjednika slavenske uzajamnosti, koji je ranije utjecao i na Ljudevita Gaja. J. J. Strossmayer u tom razdoblju upoznaje i prijateljuje se s Franom Kurelcom, filologom, koji će kasnije pred progonima režima naći sklonište u Đakovu. Nakon četiri godine J. J. Strossmayer vratio se iz Pešte kao doktor filozofije. Đakovački biskup Josip Kuković poslao ga je u Petrovaradin kao kapelana. U povijesnoj je tvrđavi na obali Dunava Strossmayer proveo dvije mladenačke godine. Nakon što mu je odobrena molba da nastavi studij u najelitnijem crkvenome učilištu cijele velike Habsburške Monarhije, bečkom Augustineumu, Strossmayer postaje doktor teologije. Boravak i studij u dvama najvećim središtima dunavske Monarhije gdje društveni i politički život postaju sve bujniji i spremaju se burni događaji koji

⁵ Koščak, Vladimir, *Josip Juraj Strossmayer: političar i mecena*, str. 11.

⁶ Martinčić, Julijo, Vilim, Matić, *Strossmayer i Osijek u doba njegova rođenja i školovanja*, u: Josip Juraj Strossmayer – zbornik radova, HAZU, Zagreb 2006, str. 302-305.

⁷ Stričić, Petar, *Josip Juraj Strossmayer danas*, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, br. 16-17, Varaždin 2006, str. 105, 106.

će nedugo nakon njegova boravka prodrmati Europu, utjecali su na mladog čovjeka koji se također spremao na velike pothvate.⁸

Iz Beča se J. J. Strossmayer vraća u matičnu dijecezu te je od 1842. do 1847. godine profesor matematike i prirodnih znanosti biskupskoga sjemeništa u Đakovu. Isticao se u tolikoj mjeri da je istodobno bio i vicerektor toga sjemeništa. Ugled mu raste pa je i suplent/profesor crkvenoga (kanonskoga) prava na bečkome sveučilištu, dakle, u vrelu je obrazovnoga i znanstvenoga sustava prostrane Monarhije; ali, kako je bio u povlaštenoj mogućnosti birati – za stalno nije htio preuzeti i katedru toga kolegija. Kao da je predosjećao daleko važnije sadržaje svoje budućnosti. Sve navedeno je Strossmayerov početni put posut brojnim njegovim talentima koji će ga dovesti do veoma visokoga i dragocjenoga cilja ne samo za njega, već za Katoličku crkvu u cjelini, a samim time i za Hrvatsku i Hrvate.⁹

⁸ Koščak, V., *Josip Juraj Strossmayer: političar i mecena*, str. 12.

⁹ Stričić, P., *Josip Juraj Strossmayer danas*, str. 106.

3. Prvo desetljeće biskupovanja ili doba apsolutizma

Godine 1849. Josip Juraj Strossmayer bio je imenovan biskupom Biskupije đakovačko-srijemske. *“Dakle, pala je kocka; dakle je moja malenkost izbilja 18 tog t.m. za biskupa đ. naimenovana”*, piše mladi 34-godišnji biskup prijatelju, uglednom mladom političaru, Brođaninu Andriji Torkvatu Brliću. Radostan je, ali naglašava: *“Ja ostadoh uvijek, koi sam i bio samo ću gledat, što je sviuh nas dužnost u kriepostima napriedit. Ladja, kad uzvodu ide, ako se svojski neupreš, borme ona će natrag.” Sve je rekao. Ne će se on mijenjati, ali će sve učiniti za prosperitet domovine. Pratit ćemo svestranost Strossmayerovih djelovanja u borbi za samostalnost domovine. Zadataka mnogo, a on mlad i odlučan obećao: “/.../ za Slavoniu i Horvatsku više me sad briga mori neg ikad”*.¹⁰

Josip Juraj Strossmayer postao je biskupom u svojoj 35. godini, a vodio je biskupiju 55 godina. Na preporuku biskupa Josipa Kukovića, bana Josipa Jelačića i bečkih Hrvata imenovao ga je car Franjo Josip 18. studenoga 1849. godine biskupom. Papa Pio IX. potvrdio je carsko imenovanje tek 20. svibnja 1850. godine zbog svoga progoničkog boravka u Gaeti. Za biskupa ga je zaredio papinski nuncij u Beču, nadbiskup Michael Viale Prela 8. rujna 1850. godine na blagdan Male Gospe u crkvi sv. Elizabete. Za đakovačko-srijemskoga biskupa ustoličen je u Đakovu na blagdan sv. Mihaela, 29. rujna iste godine. Svojim svećenicima i narodu održao je nastupno slovo koje neki smatraju najljepšim njegovim govorom. U njemu je otvorio sebe i objavio svoje vizije i svoje planove pastirskoga djelovanja. Izražava zahvalnost nasljedniku sv. Petra i vrhovnoj glavi Crkve, papi Piju IX., što mu je pokazao povjerenje i podijelio biskupsku čast i službu. Iznosi da će biskupiju voditi i u njoj graditi duh slobode, bratstva i jednakosti, ali ne mačem, nego duhom Kristova evanđelja. Za moto svoga pastirskoga djelovanja uzeo je: *Sve za vjeru i domovinu*, a kasnije će tome dodati: *Prosvjetom k slobodi*.

Prvih deset godina biskupske službe otežane su političkom situacijom Bachova apsolutizma, ali takva situacija nije smetala biskupu da se posveti potrebama biskupije. Okrenuo se sjemeništu i odgoju mladih svećenika te svećenicima u pastoralnome radu biskupije. U filozofsko-teološki studij u svome Đakovu uvodi, uz latinski i grčki jezik te njemački, a po želji i francuski i talijanski jezik, studij hrvatskoga jezika, povijesti s posebnim naglaskom na

¹⁰ Vukovac, Stana, *Josip Juraj Strossmayer veliki župan i zastupnik u Hrvatskom saboru*, Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, No. 23 Prosinac, 2007, str. 125.

domaću povijest te patrologiju¹¹ da bogoslovi imaju bogato vrelo duhovnih spoznaja. 1862. godine uvodi i studij staroslavenskoga jezika i glagoljice, a prvim profesorom postaje Fran Kurelac. U Đakovo je 1854. godine primio i bogoslove bosanskih franjevaca, izgradio im Konvikt sv. Bonaventure te su u njegovoj blizini oni sami sa svojim redovničkim poglavarima živjeli i rasli preko 20 godina, sve do 1876. godine, dok ih austro-ugarska politika na zahtjev Francuske nije maknula iz Đakova i otpremila u Ostragon, u sjedište mađarskoga primasa, da budu pod njegovim direktnim nadzorom.

Posebnu je skrb posvetio pastoralnim svećenicima; pozivao ih je na duhovne obnove, duhovne vježbe i proljetne i jesenske korone. Pokrenuo je biskupijsko glasilo *Glasnik biskupija bosanske i srijemske* za svećenike s ciljem da budu u svemu informirani, ali i da se sami uključe u literarni i teološko-duhovni rad. Krajem 1880. godine nabavio je biskupijsku tiskaru, koja će razviti i izdavačku duhovnu djelatnost. Njegov *Glasnik* i danas izlazi pod imenom *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* te je najstarije crkveno glasilo s kontinuiranim izlaženjem. Biskup Strossmayer posebnu pažnju posvećuje vjernicima, zahtijeva redovnu liturgijsku službu vjernicima, redovno propovijedanje i katehizaciju djece i mladeži.¹²

¹¹ Znanost o životu i o spisima crkvenih otaca i ostalih kršćanskih pisaca u prvim stoljećima kršćanstva; povijest starokršćanske književnosti (na Zapadu do o. 636, a na Istoku do 749)

Skupina autora, *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, EPH d.o.o. i Novi Liber, Zagreb 2004, str. 296.

¹² Šuljak, Andrija, *Josip Juraj Strossmayer, duhovni pastir svoje biskupije*, Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, No. 23 Prosinac, Osijek 2007, str. 157-159.

3.1. Uspostava Hrvatske crkvene pokrajine

Na početku Strossmayerove biskupske službe dogodio se važan događaj za Katoličku crkvu u Hrvatskoj. Do 1852. godine Katolička je crkva u Banskoj Hrvatskoj bila uključena u crkvenu organizaciju Katoličke crkve u Ugarskoj, i to tako da je Zagrebačka nadbiskupija od svoga utemeljenja bila u sastavu metropolije u Kaloči, a Bosansko-đakovačka s cijelom Bosnom od 1247. godine. Srijemsku je biskupiju obnovio 1229. godine kaločki nadbiskup Ugrin i priključio je svojoj metropoliji. Zagrebački biskup Juraj Haulik i ban Jelačić uspjet će 1852. godine izdvojiti Zagrebačku i Đakovačku biskupiju iz Kaločke metropolije, odnosno iz mađarske crkvene organizacije, i uzdići Zagrebačku biskupiju na čast nadbiskupije i formirati hrvatsku metropoliju, Hrvatsku crkvenu pokrajinu u čiji je sastav ušla Đakovačka ili bosanska i Srijemska biskupija te Senjska biskupija i grkokatolička Križevačka biskupija. To je bio uistinu povijesni događaj. Biskup Strossmayer bio je oduševljen tim uspjehom. Od tada više nije odgovarao na službenu poštu mađarskoga primasa koji se nije mirio s tim činom te je i dalje želio voditi i organizirati crkveni život u Hrvatskoj. Biskup Strossmayer odvajao je njegovu poštu i ona se čuva u posebnom svesku u Biskupijskom arhivu u Đakovu, i to s naznakom samoga Strossmayera: *Na mađarsku poštu ne odgovaramo*.¹³

¹³ Šuljak, A., *Josip Juraj Strossmayer, duhovni pastir svoje biskupije*, str. 164.

4. Apostolski administrator Katoličke crkve u Srbiji

Kroz prvo desetljeće biskupovanja, Strossmayerova aktivnost i nije mogla doći do izražaja na drugim poljima, osim na crkvenom polju. Posebno je zanimljiva njegova uloga apostolskoga vikara u Srbiji. U Beogradu je tada živjelo oko tisuću katolika koji su imali posebnoga dušobrižnika ili kako se tada zvao, misionara. Na nastojanje bečkoga nuncija Kongregacija „de Propaganda Fide“ povjerila je đakovačkom biskupu dužnost administratora u Kneževini Srbiji svojim dekretom od 23. rujna 1851. godine.¹⁴

Strossmayerov položaj apostolskoga administratora Katoličke crkve u Srbiji bio je vrlo težak. Austrija je uživala povijesno pravo protektora na katoličkim vjernicima u Osmanlijskom Carstvu i posebno je držala do toga prava u ovim istočno balkanskim prostorima, gdje joj je i bilo najviše stalo do političkoga utjecaja. Nerado su prihvatili Strossmayerovo imenovanje, najprije kao biskupa, a kasnije kao političkoga protivnika. Srbija kao mlada nacionalna pravoslavna država također nerado gleda na katoličkoga biskupa, i to još podanika austrijskoga carstva, kao duhovnu glavu strane Crkve na svome teritoriju i nad svojim podanicima. Biskup Strossmayer od početka je nastojao biti u dobrim odnosima s nositeljima vlasti, u prvom redu s knezom, odnosno s kraljem, ali i crkvenim vlastima koristeći svoje južnoslavenske i sveslavenske ideje i simpatije. Zbog toga je uputio već 20. listopada 1851. godine pismo knezu Aleksandru Karađorđeviću u kojem mu javlja da mu je Sveta Stolica povjerila pastoralnu skrb za katolike u Kneževini Srbiji te obećava da će, čim mu zdravlje dopusti, osobno posjetiti svoje vjernike i njegovo kneževsko dostojanstvo. Istoga dana javlja svoje imenovanje i srpskoj vladi, kao i austrijskom generalnom konzulu u Beogradu, potpukovniku Teodoru Radosavljeviću i tadašnjem katoličkom misionaru u Beogradu fra Tiburciju Tkalčecu. Biskup Strossmayer nikada nije dobio odgovor na svoja pisma upućena knezu i srpskoj vladi. Na taj način pokazali su svoje nezadovoljstvo imenovanjem Strossmayera za apostolskoga administratora u Kneževini Srbiji te je to za njih označavalo povredu državnoga suvereniteta.¹⁵

Biskup Strossmayer službeno posjećuje Beograd u svibnju iduće godine. Knezu Aleksandru je predstavljen novi vikar, a zatim je Strossmayer posjetio Hurdiš-pašu kao predstavnika Turske, koja je tada imala protektorat nad Kneževinom Srbijom. Biskup Strossmayer posjećuje i mitropolita Petra Jovanovića i generala kapele Knićanina. Drugi dan nakon posvete

¹⁴ Koščak, V., *Josip Juraj Strossmayer: političar i mecena*, str. 39-40.

¹⁵ Šuljak, A., *Josip Juraj Strossmayer, duhovni pastir svoje biskupije*, str. 160.

konzularne kapele konzul Radosavljević priredio je svečani ručak Strossmayeru u čast, kojemu je prisustvovao i paša, a u ime srpske vlade ministar vanjskih poslova Aleksandar Janković. Biskup je tom prilikom, kako javljaju zagrebačke novine, održao govor „na njemačkom i srpskom jeziku“, koji je na prisutne ostavio najdublji dojam. Strossmayera sa Srbijom nisu vezani samo službeni odnosi, već i dobro poznati osjećaji južnoslavenskoga zajedništva.¹⁶

Kod prvoga posjeta Strossmayer je pokušao kod kneza Aleksandra dobiti slobodu djelovanja Katoličke crkve u Srbiji. Katolički vjernici većinom su bili austrijski podanici te kao takvi nisu mogli uživati slobodu vjeroispovijesti. Dobivaju tek 1853. godine pravo na svoje groblje, slobodu obavljanja pokopa te podijeljivanja bolesničkoga pomazanja, ali samo teoretski. Ipak, to je označilo početak priznanja katoličke crkvene zajednice. U jesen te iste godine, izdan je zakon o slobodnom ispovijedanju vjere nepravoslavnih vjernika. Kada je vidio tekst zakona, biskup ga je, nezadovoljan njime, dostavio nunciju u Beč, a nuncij Svetoj Stolici u Rim. Početkom 1854. godine nuncij je naredio biskupu da prema odredbi Svete Stolice zbog toga zakona uloži protest kod srpske vlade. Biskup je protest napisao vrlo obazrivo, naglasivši neprihvatljivost nekih članaka. Posebno ga je pogodila točka 2. II. zakona koja se odnosila na mješovite ženidbe i određivala da će pred zakonom biti smatrane valjanima samo one mješovite ženidbe koje su sklopljene pred pravoslavnim svećenikom i uvedene u pravoslavne župne knjige, a djeca iz takvih brakova mogu biti krštena samo u pravoslavnoj crkvi. Smetala su mu i neka ograničenja u vršenju njihove pastoralne službe. Na uloženi protest Strossmayer nikada nije dobio odgovor. Srpska vlada zauzima još odrješitiji stav prema Strossmayeru i stupa u vezu s bosanskim vikarom, biskupom fra Marijanom Šunjićem u Bosni i fra Martinom Nedićem, provincijalom Bosne Srebrene. Žele da bosanski vikar i bosanski franjevci kao podanici Porte preuzmu pastoralnu skrb nad katolicima u Srbiji te isposluju kod Svete Stolice da se katoličkom svećeniku u Beogradu i biskupu Strossmayeru kao austrijskim podanicima oduzme pravo na njihove službe u Srbiji. Obećali su da će bosanski svećenik kojega pošalju dobiti besplatan stan i državnu plaću te da će smjeti primati i prihode od svojih vjernika. Kada je biskup Strossmayer primio ovu vijest, bio je ožalošćen i ogorčen što ga srpska vlada smatra strancem i Austrijancem.

Tada započinje raslojavanje katolika u Srbiji, točnije u Beogradu. Jedni se počinju smatrati srpskim, a drugi austrijskim građanima. Oni koji su se osjećali srpskim građanima, odlučuju

¹⁶ Koščak, V., *Josip Juraj Strossmayer: političar i mecena*, str. 39-41.

osnovati i podići vlastitu crkvu te se za pomoć obraćaju srpskoj vladi koja im pristaje pomoći uz uvjet da svećenik mora biti srpski državljanin. Biskup Strossmayer nije bio za takvo rješavanje vitalnih problema katolika u Beogradu i uopće u Srbiji jer bi to stavilo katoličkoga svećenika u potpunu ovisnost o vladi, osobito kad je trebalo rješavati vitalne probleme poput pitanja mješovitih brakova. 1856. godine crkvice i mali stan za svećenika bili su gotovi te srpska vlada traži imenovanje svećenika. Austrijski je konzul predložio tadašnjega misionara u Beogradu Edmunda Bocskora, no on nije htio prihvatiti službu jer je crkvice bila izgrađena u turskome dijelu grada i Turci su bili vrlo ogorčeni na takvo rješenje. Katolička crkvena zajednica nije prihvatila novoizgrađenu crkvicu i stan za svećenika, nego je ona dodijeljena tada formiranoj protestantskoj zajednici.

Katolici se ponovno obraćaju knezu Mihajlu 1861. godine moleći pomoć za gradnju crkve. Dolazi do ponovnoga obnavljanja spora između katolika srpskih građana i katolika s austrijskim državljanstvom. Srpska vlada više nije kontaktirala s katoličkim misionarom u Beogradu, nego s biskupom Strossmayerom te je otkrila razlog ignoriranja biskupa Strossmayera. Srpska vlada ne dopušta da se Strossmayer naziva apostolskim namjesnikom Biskupije beogradske i smederevske u Kneževini Srbiji. Ako bi se taj naziv prihvatio, pripadale bi mu sve počasti kao svim biskupima u Srbiji te bi imao pravo utjecaja i u političkom smislu, a to ne mogu dopustiti austrijskom podaniku. Ali ako moraju prihvatiti austrijskoga biskupa prihvatit će Strossmayera kao najprihvatljivijega, uz uvjet da dokaže da je imenovan od Svete Stolicе, ne pod naslovom beogradsko-smederevskoga biskupa, nego za administratora katolika po cijeloj Srbiji. Ne postoji odgovor biskupa Strossmayera na taj zahtjev srpske vlade.

Biskup Strossmayer se nije ograničio samo na beogradske katolike, nastojao je otvoriti misijske postaje (župe) i u unutrašnjosti Srbije. Prva je takva misijska postaja (župa) otvorena u Majdanpeku, gdje su radnici u rudniku bili uglavnom katolici. Strossmayer im je slao beogradskoga misionara iz Beograda, a 1857. godine i sam ih je posjetio u pratnji austrijskoga konzula i nekoliko uglednijih Srba te tom prigodom krizmao 146 katolika. Nakon Prvoga vatikanskog koncila biskup Strossmayer sve više počinje shvaćati da se pitanje Katoličke crkve u Srbiji može riješiti jedino konkordatом između Svete stolice i srpske vlade. Nastavit će s otvaranjem misijskih postaja u unutrašnjosti Srbije, napose kada bude doveo u Srbiju talijanskoga misionara Cesarea Tondinia. Do sukoba između biskupa Strossmayera i Kongregacije za širenje vjere – de Propaganda fide dolazi na kraju stoljeća. Imajući protiv

sebe srpsku vladu, bečki dvor i Kongregaciju za širenje vjere, Strossmayer će se zahvaliti na službi apostolskoga administratora Katoličke crkve u Srbiji. Ipak je uspio u svome naumu, jer je započelo organiziranje katoličkih vjernika i izvan Beograda što je označavalo rađanje samostalne Katoličke crkve u Srbiji s vlastitom hijerarhijom i s pravnim položajem u pravoslavnoj srpskoj državi.¹⁷

¹⁷ Šuljak, A., *Josip Juraj Strossmayer, duhovni pastir svoje biskupije*, str. 160-164.

5. Politički život biskupa Josipa Jurja Strossmayera

Car Franjo Josip I. sazvao je svoj savjetodavni organ, Carevinsko vijeće, 31. svibnja 1860. godine. Carevinsko je vijeće bilo u proširenom sastavu, s predstavnicima svih krunovinskih zemalja, pokazujući da više nije moguće vladati otvorenim apsolutizmom.

„Prošireno“ državno vijeće sastojalo se od stalnih carskih savjetnika i 38 uglednika iz svih krajeva carstva. Kao predstavnici Trojedne kraljevine bili su pozvani Ambroz Vraniczany iz Hrvatske, J.J. Strossmayer iz Slavonije i conte Borelli iz Dalmacije. Nakon više od deset godina ovo je bio prvi politički forum na kojemu su predstavnici austrijskih zemalja pred licem cijele Europe mogli izjaviti što misle, iako je atmosfera na sjednicama toga vijeća oprezna, a misli govornika skrivene iza općenitih političkih maksima i moralno-pravnih razmatranja. To pojačano carevinsko vijeće bilo je prvi vjesnik slobodnoga političkoga i parlamentarnog života u Monarhiji. Vijećem je predsjedao nadvojvoda Reiner, a zadatak je bio sastaviti državni budžet, raspravljati o zakonskim prijedlozima i vijećati o prijedlozima skupština pojedinih zemalja i pokrajina. Prošireno je carevinsko vijeće trebalo biti nadomjestak za opći centralni parlament. Strossmayer kao odličan govornik i vješt dvorskome ceremonijalu, izbio je u prvi plan. On se, poput većine članova vijeća, zalagao za preuređenje države na federativnoj osnovi. Zbog toga je došao u sukob s grofom Mailathom, koji je bio stari član vijeća i koji je tvrdio da u Ugarskoj postoji samo jedan politički narod, bio on njemačkoga, slavenskoga, mađarskoga ili rumunjskog porijekla pa je prema tome jedino mađarski jezik imao zakonito pravo. Usporedno s borbom za federativno uređenje Austrije, Strossmayer se bori za cjelokupnost i jedinstvo hrvatskih zemalja. Dolazi do sukoba s talijanskim autonomašem iz Dalmacije Borellijem. Borelli je smatrao da još nije vrijeme za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom. Pitanje sjedinjenja s Dalmacijom bio je glavni zadatak hrvatske politike sve do kraja Prvoga svjetskog rata. Strossmayerova je zasluga što je pokrenuo narodni preporod u Dalmaciji.

U Hrvatskoj također dolazi do promjena, hrvatskim banom je imenovan Josip barun Šokčević koji je u sve urede uveo hrvatski jezik, a time je nestalo i „Bachovih husara“. Deset godina u Hrvatskoj nije postojao politički list, ali sada Vrbančić i Perkovac pokreću Pozor, koji će naići na Strossmayerovu potporu i postati glasilo njegove Narodne stranke. Tijekom 1860. godine u Hrvatskoj politički život opet bukta preporođenom snagom.

Prošireno carevinsko vijeće završilo je rad potkraj rujna. Nije donesen nikakav zaključak, ali je na njemu jasno došla do izražaja tendencija da se država preuredi u konfederaciju, ili barem federaciju na temelju povijesnoga prava pojedinih naroda i zemalja. Franjo Josip bio je protivnik federativne koncepcije, jer bi ona bila udarac i za njegovu apsolutističku vlast i za njemačku prevlast. Strah pred Mađarima, koji su opet stajali na nogama revolucije, bio je jači. Kao plod tih dviju suprotnih motiva nastala je listopadska diploma koja se nije osvrtila na želje proširenoga carevinskog vijeća za ravnopravnošću svih naroda u carevini i za federacijom, nego je pokušala zadovoljiti samo Mađare i Hrvate zbog straha od bunta jer je stanje uvelike podsjećalo na stanje 1848. godine. Strossmayer nije bio zadovoljan diplomom jer je odmah uvidio kako ona sadrži dualizam, nagodbu između Nijemaca i Mađara na račun ostalih naroda u Monarhiji. I Mađari su dočekali diplomu neprijateljski, jer im je davala mnogo manje nego što su tražili, a tražili su jednako kao i 1848. godine – konfederaciju, u kojoj bi bili, sa svim svojim anektiranim krajevima, ravnopravni partner Austriji.

Vrijeme od listopadske diplome do veljačkoga patenta bilo je vrijeme intenzivnoga političkog rada. Prema starom običaju, u Hrvatskoj je ban, u vrijeme kada Sabor nije zasjedao, mogao sazivati banske konferencije koje bi rješavale tekuće probleme.

Potkraj studenoga ban Šokčević sazvao je takvu konferenciju, a osim predstavnika visokoga klera i aristokracije, prisutno je i dvadesetak najistaknutijih intelektualaca poput Kukuljevića, Mažuranića, Bogovića, Price... Banska je konfederacija odlučila poslati deputaciju u Beč te tražiti od cara da se u Beču osnuje hrvatska kancelarija, koja bi bila pandan mađarskoj, predviđenoj u listopadskoj diplomi. Deputacija je tražila i priključenje Dalmacije sa zapadnim dijelovima Istre i ustavno uređenje u Hrvatskoj, u prvome redu osnivanje novih županija. U Beču je zahtjevima u potpunosti udovoljeno. Umjesto tražene hrvatske dvorske kancelarije osnovan je pri vladi takozvani dvorski dikasterij, od početka neovisan o Mađarskoj, koji će iduće godine biti još dignut u rang dvorske kancelarije. Za predsjednika dvorskoga dikasterija izabran je Ivan Mažuranić. Na taj način će on iz Beča idućih nekoliko godina dijeliti s banom Šokčevićem u Zagrebu vlast u Hrvatskoj. Što se tiče sjedinjenja s Dalmacijom, carski je odgovor otvorio vrata nadama, jer je odlučeno „*da se radi potpunoga ispitivanja i potpunoga rješenja ovoga pitanja i svestrano zadovoljavajućega rješenja ovoga pitanja pozovu također i poslanici iz Dalmacije u bansku konferenciju.*“ Ali Dalmatinci nisu stizali, jer je austrijska birokracija zajedno s talijanašima, spriječila odlazak dalmatinskih predstavnika u Zagreb. Ni

Strossmayerovi pozivi prijateljima u Dalmaciji nisu mogli uroditi plodom. Tek iduće godine jedna grupa Dalmatinaca prisustvuje sjednicama Hrvatskoga sabora, ali privatno.

S više sreće uspjelo se oživotvoriti kraljevu odredbu o ustrojstvu županija i imenovanju velikih župana. Veliki župani imenovani su 5. siječnja 1861. godine. Za varaždinsku županiju izabran je Ivan Erdödy, za zagrebačku Ivan Kukuljević, za križevačku Ljudevit Vukotinović, za požešku Julije Janković, za riječku Bartol Zmaić, za virovitičku (osječku) biskup J. J. Strossmayer, a za srijemsku grof Petar Pejačević. Biskupov dugogodišnji tajnik Cepelić kaže: „*S tim imenovanjem, sva je zemlja bila zadovoljna; jedino je poželjno bilo, da se je za srijemsku županiju imalo više obzira na pravoslavni elemenat županije.*“

Banska konferencija završila je svoj rad 17. siječnja 1861. godine, nakon što je odlučeno da se izbori za novi Sabor provedu na temelju izbornoga reda iz 1848. godine.¹⁸

¹⁸ Koščak, V., *Josip Juraj Strossmayer: političar i mecena*, str. 51-63.

6. Josip Juraj Strossmayer kao veliki župan virovitičke županije

Mladi biskup Josip Juraj Strossmayer, uz mnoštvo obveza i dužnosti, postaje županom virovitičke županije.

Virovitička županija pripada među najstarije hrvatsko-slavonske županije; njezin glavni grad Virovitica spominje se u 13. stoljeću znamenitom poveljom hercega Kolomana, kojom je Virovitici podijelio statusne privilegije grada. Marija Terezija obnavlja i pravno uspostavlja hrvatsko-slavonske županije: Virovitičku, Požešku i Srijemsku te ih je podredila vlasti Hrvatskoga sabora i bana.¹⁹

Nove dužnosti i nove akcije dočekale su biskupa Strossmayera kao župana virovitičke županije. Sazvao je 31. siječnja 1861. godine županijsku konferenciju u Osijeku, kamo je došao iz Đakova i bio svečano dočekan, kao i prije deset godina kada je dolazio iz Beča kao novoimenovani biskup.²⁰

Velikoga župana pozdravio je Ladislav pl. Delimanić: „*U oči svečanoga umještenja Tvoje Preuzvišenosti u dostojanstvo velikoga župana ove Županije uzhićenim te srcem pozdravljamo u sredini našoj i radostno očekujemo, da nakon povraćenog nam ustava veća nam sreća u dio pasti nije mogla /.../ u osobi Tvojoj ustavnog velikog župana zadobismo /.../.*“

Biskup Josip Juraj Strossmayer imenovan je velikim županom Županije virovitičke, a kako stari običaji nalažu „*župan bi na stolcu tri puta, uz burno klicanje naroda, u zrak podignut*“. Ivan pl. Šiprak držao je razvijenu starodavnu zastavu Županije. Potvrđeni i izabrani veliki župan Josip Juraj Strossmayer pozdravio je skupštinu govorom koji se čuva u analima Virovitičke županije: „*Gospodo i prijatelji! Divna vam je stvar srdce čovječansko, čarobna sila ljubavi. Ljubav nebo sa zemljom, zemlju s nebom spoji; ljubav pučine morske s jednog kraja svijeta na drugi, ljubav razježene hridi, ljubav istok do zapada brzinom munje prevaljuje; /.../ ustavn sloboda naša /.../ i u javnom životu našem od pamtivijeka pratilica naša /.../. Branimo mi ustavnost, kano staru, domaću svetinju našu, /.../. Ustavnost naša više neg igda milija jest, što nam krasnim našim narodnim jezikom sbori i govori; narodnim velim jezikom, koji je tako milozvučan, toli krjepak, toli bogat da mu para u svijetu nije. Ah, sladki moj materinji glasu, čim su mi te više neznalice i pridošlice prezirali, tim si ti većma srdcu*

¹⁹ Vukovac, S., *Josip Juraj Strossmayer veliki župan i zastupnik u Hrvatskom saboru*, str. 133-134.

²⁰ Koščak, V., *Josip Juraj Strossmayer: političar i mecena*, str. 63.

mom omilio. U višnjih kruzih zanemaren, našo si ti srećom utočište i njedrih prostog naroda našeg /.../.“²¹

Budući da je i srijemska županija bila u njegovoj biskupiji, on je imao donekle ingerencije i na rad te županije. O tome nam daje zanimljive podatke u svojim memoarima Jovan Subotić, urednik Letopisa Matice Srpske, kasnije član Hrvatskoga sabora i odlučan pobornik sloge Srba i Hrvata u Monarhiji. Subotić piše: *„Kad bacim pogled na moje podžupovanje, upada mi u oči jedna lijepa slika. To je katolički biskup, mlad, izobražen čovjek, bivši pitomac Augustineuma i dvorski kapelan, koji je dahom 1848-1849. na stolicu đakovačkih biskupa uzveden bio. To je biskup Strossmayer. Ime Strossmayerovo pronijelo se po svijetu odvažnim i duhovitim pojavljivanjem u pomnoženom rajhsratu u Beču. Kad se novi ustavni život po Ugarskoj (i Hrvatskoj) prolije, postane biskup Strossmayer velikim županom županije virovitičke u Osijeku i bude određen da instalira grofa Petra Pejačevića za župana srijemskoga. Pri restauraciji županije srijemske bude nam biskup od velike pomoći. Mi smo svi bili mlađi ljudi i svi ljudi novi, koji niti su imali svjetskog imena, niti su se rodili sa imenom, koje je štampano u Gotinskom almanahu, niti su imali očeve i stričeve iz Amerike. Nije se još ustanovio centrum, koji je važio za kakvu snagu, na koju se valjalo obazirati.*

Tu nam pozajmi biskup Strossmayer, bar za dane obnove županijske, sebe za tu snagu. U njemu nađemo osobu na koju smo se mogli nasloniti, u njemu dobijemo autoritativno ime. On se pokaže prijateljem srijemskog naroda i srijemski narod skrsti ruke oko njega. Osoba biskupa Strossmayera vrijedila nam je više, nego što je i sam feišpan (veliki župan – op. pis.) ni druga aristokracija srijemska, koja se inače među dinaste brojiti ima, nije imala ni toga glasa, ni toga značaja kod samoga carskog dvora.“

Subotić na kraju još dodaje: *„Biskup Strossmayer bio je dakle i po stanju stvari i po svojoj ličnosti i po svojem položaju centrum novoga klera u srijemskoj županiji. I doista, naslonivši se na njega i zaklopljeni njegovim imenom kao Ahilesovim i Orlandovim štitom provedemo mi obnovu magistrata srijemskog i uzmemo svu upravnu silu u ruke srijemskog naroda. Biskup Strossmayer pridobije ovom prilikom srijemske Srbije za sebe tako, da su ga većma voljeli i slavili nego katolici. I jest on bio u ono vrijeme vrlo jedna jasna i uzvišena slika. Čovjek sveštenik, Sloven biskup. On je od ono doba više učinio, slavna djela izveo, narodu velike žrtve prinio, ali ona sjajnost slike više mu je izgubila, nego li dobila.“*

²¹ Vukovac, S., *Josip Juraj Strossmayer veliki župan i zastupnik u Hrvatskom saboru*, str. 139-142.

Biskup Strossmayer nije dugo županovao, njegov je vidokrug bio preširok da bi se mogao potpuno posvetiti županijskim poslovima. Podnio je ostavku, koju je kralj 21. travnja 1862. godine prihvatio. Njegovi protivnici su tvrdili da se za njegova županstva previše politiziralo, no potrebno je uživjeti se u atmosferu onoga doba, koje je, nakon apsolutizma i svemoći birokracije, kao neko čudo doživljavalo povratak političke slobode, mogućnost da se podvrgne javnoj raspravi i kritici, ne samo neko subalterno rješenje, nego i politički sistem i državno uređenje. Taj je osjećaj Strossmayer sjajno izrazio prilikom svojega postavljanja za velikoga župana: „*Gospodo, danci dosta dugi, a sastanci evo već sad prosti, ovdje u javnosti je mjesto, da se misao o misao, osvjedočenje ob osvjedočenje, a slobodna riječ o slobodnu riječ kano kamen o kamen kresne i svjetlo istine i pravde radja. Ima upravo medju domorcih ljudi, koji bi prije nož si u srce rinuli, jezik si iz čeljusti iskinuli, ruku u vatru pružili, nego li išta pomislili, išta učinili, išta podpisali, što bi prot narodnomu ponosu, prot narodnoj slobodi, prot narodnom razvitku bilo. Još jednom velim, gospodo, evo javnosti, evo slobodnog gibanja, evo mjesta, da se kao otvoreni, iskreni, slobodnoumni ljudi ogledamo, i junački da mejdan dijelimo. Sad već sve što tmine noćne i zabitni kutci radjaju zasjeda je, laž i prevara.*“²²

²² Koščak, V., *Josip Juraj Strossmayer: političar i mecena*, str. 63-65.

7. Osnivanje Akademije znanosti i umjetnosti

Sabor je prihvatio prijedloge J. J. Strossmayera o osnivanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti te modernoga sveučilišta, ali su se te inicijative ostvarile tek za pet, odnosno tek punih trinaest godina, jer je trebalo svladati mnoge birokratske prepreke i otpore neistomišljenika.

J. J. Strossmayer predaje banu Josipu Šokčeviću zakladni list na 50 000 forinti za osnivanje Akademije uz popratno pismo u kojem izražava želju da bi se u Akademiji *“imali stjecati svi bolji umovi (...) da viećaju kojim bi se načinom imala najpreče stvoriti jedna narodna knjiga na slavjanskom jugu, i kako bi imala uzeti u svoje okrilje sve struke čovječke znanosti”*. Pitanje osnivanja Akademije biskup je Strossmayer službeno pokrenuo na sjednici Hrvatskoga sabora od 29. travnja 1861. Sabor je na njegov prijedlog istoga dana izabrao odbor koji će izraditi statut Akademije. Ali, zbog posebnih interesa bečkih političkih čimbenika, car i kralj Franjo Josip tek je nakon pet godina, 4. ožujka 1866., odobrio prilično izmijenjena pravila o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti. Za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske Akademija je djelovala pod nazivom Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, a zatim ponovno u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj pod starim imenom JAZU.

Iako je Hrvatski sabor već 1861. godine donio prvi zakonski akt o osnivanju Akademije u Zagrebu, ustavnopravno može se govoriti o njezinu osnivanju tek kad je vladar svojim ručnim pismom od 4. ožujka 1866. potvrdio njezina pravila, koja mu je u zahtjevanom izmijenjenom obliku predložio Hrvatski sabor iste godine. Nakon potvrde pravila Sabor je izabrao prvih 16 Akademijinih članova pa je njihovim izborom Akademija bila i stvarno i pravno konstituirana. Biskup Strossmayer izabran je za pokrovitelja, a istaknuti hrvatski povjesničar Franjo Rački za predsjednika Akademije.

Biskup je želio da akademija dobije pomagala za svoj rad te da se okruži uglednim zavodima. Bez biblioteke se Akademija ne može ni zamisliti pa biskup daruje određenu svotu novca za biblioteku Ivana Kukuljevića. Za povijest i književnost južnih Slavena to je bila, bez sumnje, najznamenitija knjižnica u 19. stoljeću. Ova biblioteka je i danas za domaći i strani učeni svijet nepresušni izvor za povijest i kulturu južnih Slavena. Drugi zavod Akademiji potreban, bio je arhiv. Do tisuću svezaka rukopisa došlo je u ruke mladoj Akademiji, ponajviše za povijest jugoslavensku. U 290 rukopisa nalaze se djela skoro svih naših povjesničara prošlih

stoljeća. Nalazimo građu za povijest književnosti, osobito dubrovačke, mnoge biografije i rodoslovlja, geografija i topografija u suvremenim opisima. Nalazimo i goleme zbirke za povijest gradova, stare račune općina i gosposština, pjesme jugoslavenskih pjesnika, govore i poslanice slavnih Jugoslavena.

Značajna je bila zbirka hrvatskih glagoljskih listina od najstarijih doba do 18. stoljeća. Biskup je kupio i zbirku Mihanovića, koja se danas cijeni kao jedna od najznačajnijih za proučavanje stare slavenske književnosti srednjega vijeka. Kupio je arhiv grofova Keglevića i arhiv Lopašićev. Trudio se da rukopisi Katančića dospiju u Akademiju, a oni su se čuvali u budimskom samostanu. Sve što je biskup Strossmayer prikupio, darivao je Akademiji.

Akademija je bila prva i jedina narodna akademija slavenska. Najvećim dijelom u njoj rade Hrvati, koji su, kako to Rački kaže, „*stožer Akademije*“. U radu Akademije sudjelovali su i drugi slavenski narodi: Srbi, Slovenci, Česi, Poljaci, Rusi. Prvu desetogodišnjicu Akademije slavi petrogradska akademija znanosti i bibliografski kongres u Parizu. Biskupa Strossmayera je to posebno razveselilo, jer su mnogi stručnjaci i učenici ljudi drugih neslavenskih naroda pohvalno govorili i pisali o Akademiji. Strossmayer je smatrao da su jedini poslanici Hrvatske knjige Akademije, jer Hrvatska nije samostalna država i nema u svijetu svojih poslanika. Knjige narodu, osim bratske ljubavi, pribavljaju i štovanje u neslavenskom svijetu. Svoju darežljivost prema Akademiji, Strossmayer je uvijek opravdavao kako to čini, kako za slavu Božju, tako i za narod svoj. Upravo ovim idejama o požrtvornosti za narodnu budućnost, uspijevao je biskup kao nitko drugi podignuti hrvatski narod. Biskupove darovnice bile su pravi manifesti za hrvatski narod.²³

Akademija se pod vodstvom Strossmayera i Račkoga postupno razvila u uglednu znanstvenu ustanovu koja je uspostavljala suradnju sa svim starijim europskim akademijama. Strossmayer je Akademiju nazvao južnoslavenskom u želji da pomogne znanstvenom i kulturnom uzdizanju drugih južnoslavenskih naroda (uključivši i Bugare). Ali, zagrebačka je Akademija i po sastavu radnoga članstva i po svome djelovanju, već u početku bila i trajno ostala hrvatskom akademijom. Sva znanstvena nakladnička djelatnost Akademije u Zagrebu bila je trajno i prvenstveno usmjerena istraživanjima hrvatske povijesti, jezika, kulture i njezine prirodoslovne baštine.

²³ Smičiklas, T., *Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice*, str. 103-105.

Franjo Rački pokazao se izvrsnim organizatorom znanstvenoga rada. Pod njegovim rukovodstvom pokrenute su i uređivane mnoge Akademijine publikacije i edicije. Tako je 1867. godine objavljen prvi broj znanstvenoga časopisa Rad. Biskup Strossmayer dao je inicijativu za gradnju Akademijine palače na Zrinjevcu u kojoj će se smjestiti i njegova galerija slika. Gradnja palače započeta je u kolovozu 1877. godine, a završena je u ljeto 1880. godine, u stilu firentinske renesanse po Strossmayerovoj želji. On je darovao četvrtinu cijeloga iznosa za gradnju palače. U Strossmayerovoj je prisutnosti 9. studenoga 1884. godine otvorena u Akademijinoj palači Strossmayerova galerija.²⁴

²⁴ http://info.hazu.hr/osnutak_akademije (preuzeto: 1. lipnja 2012.)

7.1. Osobna biblioteka Josipa Jurja Strossmayera

Mnoge se znanstvene, povijesne i kulturne ustanove u Hrvatskoj i izvan nje, mogu pohvaliti da im je prve primjerke knjiga ili omogućio ili poklonio đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer. Velike svote novca davao je za gradnju visokih kulturnih ustanova, ali davao je novce i za knjige, časopise, listine i rukopise. Biskup Strossmayer poklanjao je drugima i novac i slike i umjetnine, ali se knjiga osobne biblioteke u Đakovu nije odrekao do svoje smrti. Njegov dugogodišnji prijatelj i tajnik Milko Cepelić kaže: *„A mi, koji biskupu našega iz prve blizine, već preko trećine vieka pratimo, znademo, da se biskup nije novcem razbacivao, da nije živio kao velikaš, da je pače na samome sebi najviše štedio... Posoblje mu je također jednostavno, starinsko. Najmilije su mu u sobi knjige, bogata njegova biblioteka, kao njegda slike, koje je poklonio galeriji.“*

Osobna biblioteka biskupa Strossmayera jedan je od fondova cjelokupne Dijecezanske biblioteke u Đakovu koja sadrži 32 500 svezaka knjiga i 3 700 uvezanih i neuvezanih godišta časopisa i novina. Nakon što su se bosanski ili đakovački biskupi vratili u Đakovo poslije oslobođenja Slavonije od Turaka, počela se formirati spomenuta biblioteka. Vrijedan fond knjiga ostavio je biskup Josip Antun Čolnić (1751-1773). Biskup Strossmayer imao je svoju osobnu biblioteku smještenu po sobama, od spavaonica do salona. Nakon njegove smrti, načinjen je popis cjelokupnoga inventara pa tako i njegove osobne knjižnice. Prema popisu bilo je 7 087 svezaka knjiga i časopisa. Njegova osobna biblioteka smještena je, poslije njegove smrti, najvećim dijelom u ovelu prostoriju na prvom katu gdje se i danas nalazi, a djelomično u prizemne prostorije iza Ekonomata biskupije. U ormare Strossmayerove biblioteke stavljene su i knjige pomoćnoga biskupa Anđelka Voršaka i njegovih nasljednika, dr. Ivana Krapca i dr. Antuna Akšamovića. Identifikacija Strossmayerovih knjiga je bila otežana jer se Strossmayer rijetko potpisivao na svoje knjige.

Osobna Strossmayerova biblioteka obuhvaća 4 600 svezaka knjiga i brošura te 1 110 svezaka uvezanih časopisa i novina i 640 neuvezanih i nepotpunih godišta časopisa.

Vrijednost neke biblioteke procjenjuje se prema raritetima, a osobna biblioteka biskupa Strossmayera nema mnogo rariteta takve vrijednosti, naime za knjige takve vrijednosti biskup je davao sredstva, ali ne da rese njegovu, nego Akademijinu biblioteku. Neke vrijedne rukopise iz Dijecezanske biblioteke predao je Akademiji, smatrajući da će biti više koristi u

hrvatskoj znanstvenoj metropoli nego u Đakovu. Također je nabavio vlastitim sredstvima neke stare rukopise, inkunabule i starija izdanja te ih predao u Dijecezansku biblioteku.²⁵

²⁵ Srakić, Marin, *Osobna biblioteka Josipa Jurja Strossmayera*, u: *Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku Filozofski fakultet, Osijek 2008., str. 559-575.

8. Biskup Strossmayer na općem saboru u Vatikanu (1869-1870)

Papa Pio IX., enciklikom od 29. lipnja 1868. godine, obznanio je svijetu da se za 8. prosinca 1869. godine u bazilici sv. Petra saziva opći sabor. Papa navodi da će se na saboru raspravljati i odlučivati o cjelini vjere, svečanosti službe božje, spasu duše, disciplini svećenika, održavanju crkvenih zakona, disciplini svećenika, a glavna zadaća ekumenskoga sabora bit će uklanjanje zla iz crkve i građanskoga društva.

Papa je 2. prosinca 1869. godine pozdravio episkopat, a 8. prosinca 1869. godine otvorio je prvu svečanu i javnu sjednicu Sabora. Odbori teologa i kanonika dovršili su u dvije godine pripravnu građu za rad Koncila u obliku nacrtu ili osnova, o kojima će se vijećati na Koncilu. Nacrta je bilo šest:

- o nauku katoličke crkve protiv raznih zabluda proteklih iz racionalizma
- o crkvi Isusovoj
- o biskupima
- o ispražnjenosti stolici biskupskoj
- o životu i disciplini svećenstva
- o malom katekizmu.²⁶

Biskup Strossmayer zadivio je biskupe svega svijeta svojom latinštinom te je i sam papa Pio IX. priznao da biskup Strossmayer izvrsno govori. Kod sastavka poslovnika točke II. o pravu i načinu prijedloga istaknuo se biskup kao prvak između biskupa Njemačke i Monarhije. Strossmayer je sastavio predstavku na Svetoga oca, u kojoj upozorava na II. točku poslovnoga reda, koja dopušta biskupima praviti prijedloge kao milost, a oni traže, da im se prizna kao pravo. Predstavka glasi:

„Svi smo mi u duši svojoj najčvršće uvjereni, da o jakosti i čvrstoći glave ponajviše ovisi čvrstoća tijela, pak prije svega da valja osigurati i zaštititi božanska prava primata. Ali ako je to bezuvjetna istina, ono nije manje istinito, da i ostalim udima mističkoga tijela Isusova vrednota njihova sačuvana biti mora, pak i zboru biskupa da se priznaju ona prava, koja su se sa službom i značajem njihovim srasla. Božjom odlukom doista ovo je dvoje najtješnje

²⁶ Pavić, Matija, Cepelić, Mirko, *Biskup Josip Juraj Strossmayer*, Reprint, Đakovo 1994., str. 283-285.

združeno i nerazdjeljivo sjedinjeno. Očitujemo ovo s pouzdanjem tim većim jer nas je Svetost Vaša sama opomenuti dostojala, da slobodno iznašamo predloge, za koje bismo mislili, da bi mogli opće dobro unaprijediti; a takvim postupanjem slijedimo i stope glasovitoga sabora tridentskoga.“

Na saboru, koji se odvijao u Vatikanskoj bazilici, održane su četiri sjednice. Ovaj ekumenski sabor najpoznatiji je po dogmatskoj definiciji papine nepogrešivosti kada govori *ex cathedra*, odnosno kada u svojoj osobini pastira i voditelja svih kršćana svojom vrhovnom apostolskom vlašću predstavlja neko učenje koje se odnosi na vjeru ili moral koji univerzalna Crkva mora sačuvati.²⁷

²⁷ Smičiklas, Tade, *Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice*, str. 116-118.

9. Biskup Josip Juraj Strossmayer i ćirilometodsko-glagoljska baština

Strossmayerovo je polje djelovanja bilo široko i bogato. Osim što je bio pastir svojih biskupija, bio je djelatan i na političkome polju, ne samo u Hrvatskoj, već i u Monarhiji, pa čak i šire, u slavenskome svijetu, a samim time i Europi. Josip Juraj Strossmayer smatrao je da Crkva mora biti prisutna u društvenom i političkom životu, ali i u kulturnom životu naroda. Zbog svoga razmišljanja i vrednota koje cijeni, postaje jedan od najvećih mecena u hrvatskoj povijesti i počasno ime Otac domovine postaje njegovim nadimkom. Osim što je utemeljitelj najviših kulturnih ustanova: Akademije, Sveučilišta i Galerije umjetnosti, stipendira mnoge perspektivne mlade ljude. Biskup Strossmayer nije samo biskup povjerene mu biskupije, nego se obraća i cijeloj Crkvi u Hrvata, Crkvi među slavenskim narodima. Cijelo svoje biskupsko poslanje podredio je jedinstvu kršćana, jedinstvu zapadnoeuropske i istočnoeuropske kulture, točnije jedinstvu slavenskih naroda u jednoj Crkvi.

U Đakovu, u Pešti, gdje se našao u krugu slavenskih studenata, napose iz Slovačke, zatim u Beču, kada se sprijateljio s češkim studentima, počeo se zanositi idejama sv. Ćirila i Metoda. U tim idejama vidio je preporodnu moć za sve Slavene, bogatstvo koje ih može okupiti i učiniti ravnopravnima s europskom zajednicom naroda, ali i ravnopravnima u Crkvi na čelu s rimskim biskupom. Ideje Svete Braće sadržavaju slavenski identitet, kršćansku vjeru i zajedništvo s Rimom. One znače biti jedno, ali biti različiti. Pravoslavne crkve i Katolička crkva sestrinske su crkve. Za razdor su odgovorne i jedni i drugi. Upravo vizije biskupa Strossmayera vrlo su blizu današnjim idejama ekumenizma, zato ga mnogi nazivaju i smatraju pretečom današnjega ekumenskog pokreta.²⁸

²⁸ Šuljak, A., *Josip Juraj Strossmayer, duhovni pastir svoje biskupije*, str. 169.

9.1. Ćirilometodska baština u Strossmayerovom pastirskom radu

Često je Strossmayer propovijedao o sv. Ćirilu i Metodu, tumačio njihove ideje i djela te ih stavljao kao uzor. Stavljao ih je za uzor skladnoga zajedničkog života s pravoslavnima s kojima živimo:

*Jedni i drugi štujemo i zazivamo sv. Ćirila i Metoda, to je pravo i Bogu drago, ali ta dva sveta imena nek nas u ljubavi i bratskoj slozi tako spoje, da ostanemo doduše svaki pri onom što nam je sveto i mило, što nam je od vjekova duši i srcu priraslo, ali da se u jedno sdružimo u onom, što su nam sveti apoštoli celim životom i djelovanjem svojim preporučili... A to je: da vjerom i Crkvom jedni budemo i to jedinstvo kao zalog sreće i vremenite i vječne smatramo.*²⁹

Od 1877. godine u Bogoslovnom sjemeništu u Đakovu svake prve subote u mjesecu organizirao je svečanu misu i molitvu po zagovoru Bl. Dj. Marije i sv. Braće za jedinstvo svih Slavena u jednoj Crkvi pod vodstvom rimskoga biskupa, pape. Biskup Strossmayer želio je organizirati kršćanski odgoj ženske mladeži u istočnohrvatskim krajevima pa poziva 1856. godine u Đakovo Milosrdne sestre sv. Vinka iz Zagreba da preuzmu tu plemenitu službu. Pokušava utemeljiti Družbu sv. Ćirila i Metoda kako bi se djevojke odgajale u duhu Ćirilometodske baštine, no želeći ostati vjerne karizmi svoga utemeljitelja, ali i zato što ljubav i svijest za ovu baštinu nije još dovoljno sazrela ni u crkvenim krugovima, sestre to odbijaju. 1866. godine one napuštaju Đakovo, ali već iduće godine u Đakovo dolaze Milosrdne sestre sv. Križa iz Švicarske koje i danas u Đakovu imaju matičnu kuću Hrvatske provincije.³⁰

²⁹ Šuljak, Andrija, *Biskup Josip Juraj Strossmayer i Ćirilometodsko-glagoljska baština*, Diacovensia, Vol.2 No.1 Rujan, Đakovo 1994., str. 279.

³⁰ isto, str. 279-280.

9.2. Strossmayerova vizija sv. Ćirila i Metoda

O životu i djelu sv. Ćirila i Metoda postoje velike razlike u interpretaciji slavensko-katoličkih, odnosno katoličkih i slavensko-pravoslavnih povjesničara. Biskup Strossmayer ovisi o historiografiji čeških povjesničara do koje dolazi preko Franje Račkoga. Biskupova bogata biblioteka riznica je brojnih njihovih djela kao i radova Franje Račkoga. U svojim pastirskim pismima prikazuje sv. Ćirila i Metoda kao evangelizatore panonskih Slavena. Smatra ih začetnicima slavensko-kršćanske pismenosti i kulture te ističe njihov prosvjetiteljski rad. Uvođenje slavenskoga jezika u liturgiju i prijevod sv. Pisma na staroslavenski jezik smatra velikim djelom sv. Braće koja su Slavenima podarila ono što nijedan europski narod nema – materinski jezik. Osim staroslavenskoga jezika, povijesni događaj za Strossmayera je i uspostava samostalne moravsko-slavenske Crkve pod jurisdikcijom Rima. Sveta Braća su se oslanjala na Rim u svojim djelima:

Bogom su bili predjeljeni da narod slavenski sa stožerom jedinstva crkvenoga na uvičke spoje i sljube... Njihov dolazak u Rim na višje Božje svrhe sluti, da se radi o prevažnom djelu posredovanja između Svete Stolice i celoga Slavenstva.

Upravo veza s Rimom predstavlja temelj Strossmayerove ćirilometodske misli i vjere, to je konačni cilj njegovih vizija o identitetu Slavena, jedinstvu svih Slavena u jednoj Crkvi na čelu s Petrovim nasljednikom. Prihvaća mišljenje nekih tadašnjih autora da je sv. Metod barem jednom boravio i djelovao na našem tlu, na području Srijema. Sudbina Srijema u 9. stoljeću nam je nepoznata, ali Strossmayer smatra da je sv. Metod kao sirmijski nadbiskup mogao imati središte u Moroviću, gdje i arheološki nalazi upućuju na opravdanost te tvrdnje.

Strossmayer, poznat po svojim pastirskim pismima, 1885. godine, u povodu proslave tisućite obljetnice smrti sv. Metoda piše:

Osobitim njekim čudom milosti i dobrote Božje održao se je do dana današnjega u sredini naroda našega običaj, da se sveta misa zapadnog obreda slavenskim jezikom obslužuje o pjeva...

Za njega je ćirilometodska baština u Hrvata dar milosti i dobrote BoŹje, a s tim darom velika zadaća je na njegovom narodu. Kao biskup toga naroda te nasljednik sv. Metoda na nekoć slavnoj stolici sv. Andronika, osjećao se prozvanim tu zadaću Crkve provesti u djelo.³¹

9.3. Mecena i branitelj ćirilometodsko-glagoljske baštine

Još od antićkih vremena mecenatstvo kao poseban oblik odnosa između stvaralaca umjetnosti i njezinih uživalaca u sebi, u biti uključuje dvoje: posebnu naklonost prema samoj umjetnosti i sasvim određenu svijest o njezinoj društvenoj ulozi i snazi. Uz ime Josipa Jurja Strossmayera veŹe se, gotovo uvijek, identifikacijski par: biskup i mecena. Prvo oćituje njegovu profesionalnu pripadnost, a drugo sociokulturnu upućenost.³²

Javno i svećano je proslavio prvi put blagdan sv. Ćirila i Metoda 14. oŹujka 1861. godine, u povodu svoga svećanog ustolićenja za virovitićkoga Źupana u Osijeku. Biskup je tada darovao 5 000 forinti kao pomoć glagoljaškom sjemeništu u Priku kod Omiša u Dalmaciji. To je bio prvi njegov evidentirani materijalni dar za glagoljašku baštinu. Tijekom svoga biskupovanja uvijek je rado darivao i pomagao glagoljašku baštinu u Hrvata. Prilikom posjeta Rimu, moli Svetu Stolicu za pomoć pri oŹivljavanju studija staroslavenskoga jezika u našim sjemeništima. U đakovaćko sjemenište uveo ga je poćetkom 1862. godine, a prvi profesor bio je Fran Kurelac. Osim uvođenja staroslavenskoga jezika, traŹio je dopuštenje Svete Stolice i za izdavanje glagoljskih liturgijskih knjiga, u prvom redu misala, proširenje staroslavenskoga jezika u liturgiji na sve hrvatske biskupije, otvaranje jednoga posebnog sjemeništa u kojem bi se temeljito ućila glagoljica i u duhu ućenja sv. Ćirila i Metoda odgajali budući svećenici. Iznesene ideje bile su u suprotnosti s politikom Beća i Pešte te je Strossmayer traŹio da Sveta Stolica ostvarenje ovih prijedloga uzme u ruke kao svoju inicijativu, nikako kao prijedlog đakovaćkog biskupa J. J. Strossmayera. Ako se sazna da su to njegovi prijedlozi, Beć i Pešta će ućiniti sve kako se prijedlozi ne bi ostvarili.

Skrb oko izdavanja liturgijskih knjiga, odnosno glagoljskih misala, povjerena je biskupu Strossmayeru desetak godina kasnije. Strossmayer i Raćki, veliki zagovornici ćirilometodske ideje, pokušavali su proširili staroslavenski jezik u liturgiji i na ostale hrvatske biskupije,

³¹ Źuljak, Andrija, *Biskup Josip Juraj Strossmayer i ćirilometodsko-glagoljska baština*, str. 281-284.

³² Brešić, Vinko, *Strossmayerovo mecenatstvo*, u: *Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku Filozofski fakultet, Osijek 2008., str. 593-595.

napose na Zagrebačku i Bosansko-đakovačku i Srijemsku biskupiju, no politika Beča i Pešte bila je jača. Nisu uspjeli ništa više učiniti osim povremenih dopuštanja staroslavenskoga jezika u svečanim liturgijama za pojedine jubileje.

Strossmayer se zanosio idejom otvorenja sjemeništa u kojem bi se njegovala ćirilometodska baština, ali takva je ideja mnogima u Monarhiji bila trn u oku, posebice Beču i Pešti. U prvi je mah smatrao da sjemenište treba otvoriti u Rimu, jer bi tamo imalo zaštitu Svete Stolicе. Budući da je u Zagrebu utemeljeno suvremeno sveučilište s teološkim fakultetom, smatrao je da bogoslovno sjemenište više nije potrebno Rimu, već da se treba utemeljiti nacionalni kolegij za poslijediplomski studij mladih svećenika s već završenim teološkim studijem u domovini. Mladi svećenici će u početku rasti s domovinskom crkvom, a zatim će perspektivni ići na izvore vjere i kršćanske kulture te postati graditelji jedinstva. Na taj način, povezuju se njegove nakane da jedinstvo grade katolički i rimski poznavatelji i ljubitelji ćirilometodske baštine.

Potkraj stoljeća biskup Strossmayer i sarajevski nadbiskup Josip Stadler pokreću otvaranje Hrvatskoga zavoda sv. Jeronima u Rimu za mlade svećenike iz domovine koji na rimskim učilištima nastavljaju svoje poslijediplomske studije za postizanje akademskih gradusa. Uspijevaju u svome pothvatu, iako su morali prevladati silu prepreka, uglavnom političke prirode. Utemeljuje se Collegium Hieronymianum pro croatica gente, ali ime je promijenjeno, zbog protivljenja Beča, Pešte, Rima, Pariza, Cetinja i Beograda. Pod političkim prisilama, smatrali su da jedan mali narod koji nema svoje samostalnosti, ne može imati svoj nacionalni zavod u Rimu; papa Leon XIII. popušta te daje 1902. godine zavodu novo ime Collegium sancti Hieronymi Illyricorum.

Politika i politički ciljevi Pešte i Rima bili su veliki protivnik staroslavenskoga jezika u liturgiji, kao i ćirilometodske baštine. Nakon što je staroslavenski jezik postao liturgijski jezik u sjevernim hrvatskim biskupijama, biskup Strossmayer ga pokušava proširiti, ne samo na cijelu Hrvatsku, već i na ostale slavenske zemlje. Zajednički je jezik uspijevao naći sa Svetom Stolicom, jer se zalagao za crkveno jedinstvo, ali problem je ležao u Beču i Pešti jer su oni u njegovim prijedlozima vidjeli emancipaciju Slavena, rast panslavizma i opasnost da se slavenski narodi izjednače s vladajućim germanskim i mađarskim elementom u Monarhiji.³³

³³ Šuljak, A., *Biskup Josip Juraj Strossmayer i ćirilometodsko-glagoljska baština*, str. 284-286.

9.4. Enciklika pape Leona XIII. Grande munus

Veliki Strossmayerov doprinos za ćirilometodsku baštinu je enciklika pape Leona XIII. Grande munus objavljena 1880. godine.

Grande munus je uključio sv. Ćirila i Metoda kao Apostole i prosvjetitelje Slavena u kalendar svetaca cijele Katoličke crkve, jer su ih do tada slavili samo katolički slavenski narodi. Također su svi slavenski narodi pozvani slijediti primjer svojih apostola vjere i učitelja kulture u obnašanju uloga sjedinjenja Crkava i zbližavanja kršćanskih kultura. Na taj način grade svoj slavenski i kršćanski identitet u duhu predragocjene baštine koju su naslijedili. Biskup Strossmayer i Franjo Rački bili su oduševljeni enciklikom, ali nisu bili u potpunosti zadovoljni sadržajem enciklike, jer je Rim odabrao blažu, kompromisnu formulaciju, da ne ogorči one koji su sumnjičavo gledali na Istok i na Slavene općenito. Prihvatanjem sv. Ćirila i Metoda među svece Katoličke crkve i vrednovanje njihove baštine bila je epohalna za sve slavenske narode. Slavenima je time priznato pravedno mjesto u Crkvi i u zajednici kršćanskih europskih naroda. 1881. godine, u znak zahvalnosti samoj enklitici Grande munus, slavenski katolički narodi organizirali su veliko hodočašće u Rim papi Leonu XIII., „papi Slavena“. Hodočašće je vodio biskup Strossmayer, a papa je na oduševljenje svih održao pozdrav i zahvalnicu. Protivnici ćirilometodske baštine u tome su vidjeli „političku demonstraciju“ koju organizira i predvodi biskup Strossmayer koji vjeru i Crkvu želi staviti u službu slavenskoga nacionalizma, a protiv germanskih i romanskih naroda. Ni Srpska pravoslavna crkva nije oduševljeno gledala na to, tri srpske vladike javnim pastirskim pismom napadaju Strossmayera i njegovo djelo te upozoravaju Srbe da budu oprezni i ne vjeruju lijepim riječima kojima ih Strossmayer pokušava pridobiti. Strossmayer je, unatoč svemu, nastavio započeti rad.

Iako je enciklikom ostvaren veliki uspjeh, to nije bio krajnji domet ćirilometodskoga pokreta među Slavenima. Za veliki ćirilometodski jubilej 1863. godine naručio je kod rimskog slikara Nicole Consonia sliku ćirilometodskoga sadržaja. Slika prikazuje papu Hadrijana II., koji je središnji lik, a pred njim su s glagoljskim liturgijskim knjigama apostoli Slavena. Iza pape je vizionarski lik biskupa Strossmayera s još jednim likom, za kojeg se pretpostavlja da je Franjo Rački, a uz bok Ćirila i Metoda nalaze se papinski savjetnici. Među njima je jedan zapadni monah, pretpostavlja se da je to sv. Benedikt.

Papa Ivan Pavao II. proglasio je sv. Ćirila i Metoda, Apostole i prosvjetitelje Slavena, 31. prosinca 1981. godine uz sv. Benedikta suzaštitnicima jedinstvene europske kršćanske kulture, jer je ona i grčko-rimsko-slavenska, a ne grčko-rimsko-germanska.³⁴

9.5. Tisućita obljetnica smrti sv. Metoda

1885. godine u Velehradu se slavila tisućita obljetnica smrti sv. Metoda, a planovi moravskih biskupa bili su veliki, željeli su na svečanosti okupiti hodočasnike iz svih slavenskih naroda Monarhije, čak i iz Rusije. Hrvatske je hodočasnike trebao voditi biskup Strossmayer. Bečki je dvor u dogovoru s ruskom vladom zatvorio državnu granicu te su razglasili da se u okolici Velehrada pojavila epidemija i da je pristup tim područjima zabranjen. Sam car, ali i ministri, upozorili su nuncija da ne žele masovna okupljanja, a još manje staroslavensku liturgiju. Slavlja se trebaju održavati u pojedinim regijama i svakako trebaju biti svečanija nego li kod pravoslavnih, i da ih slave ne samo Slaveni nego i drugi narodi ne bi li oslabili slavensko buđenje. U ovakvim trenucima razmišljalo se i o senjskom biskupu Posiloviću, kojemu je zabranjeno putovanje u Velehrad. Zbog svega opisanoga ranije, velika obljetnica u Velehradu bila je samo moravska obljetnica, iako je trebala biti sveslavenska i ćirilometodska obljetnica.³⁵

³⁴ Šuljak, A., *Biskup Josip Juraj Strossmayer i ćirilometodsko-glagoljska baština*, str. 289-293.

³⁵ isto, str. 288-289.

10. Gospodarstvo u vrijeme biskupa Josipa Jurja Strossmayera

Cijeli posjed vlastelinstva đakovačkih biskupa nalazio se na području virovitičke županije, a u okrugu kotara političkoga i sudbenoga đakovačkoga. Posjed je bio organiziran u 53 katastralne (seoske) općine³⁶. Na sjeveru vlastelinstvo graniči s vlastelinstvom grofova Nôrmana (prije Prandau) Gustava u Bizovcu i Rudolfa u Valpovu, Koški i Podgoraču; na istoku sa zemljištem općina čepinskih, harastinskih, dopsinskih, koprivničkih, sa vlastelinstvom nuštarskim, sa šumama općine brodske te zemljama žitelja kotara vinkovačkoga; na jugu i jugozapadu graniči sa zemljama stanovnika kotara broskog i šumama općine brodske; na zapadu sa šumama vlastelinstva Pâka, a od sjeverozapada sa šumama vlastelinstva Kutjevo, Granica i Podgorač.

Plovnih rijeka u vlastelinstvu nije bilo, kod Paučja izvire rječica Vuka i teče cijelim sjevernoistočnim dijelom vlastelinstva (istosmjerno sa Dravom) te kod Koritne ostavlja đakovačko pa teče nuštarskim vlastelinstvom. Između Ivanovaca i Satnice nalazi se potok Jošava, koji se sastoji od dva potočna pritoka Kaznice i Breznice, natapajući dobrim dijelom zapadnu i južnu polovicu vlastelinstva.³⁷

Biskupova skrb za vinograde počela je od 1866. godine, a posebno od 1870. godine kada je u Musiću podignut novi podrum, a vinograd u Mandićevcu se proširio. Iste godine sagrađen je podrum u Trnavi s 1600 hektolitara vina, ali je nakon dvije godine izgorio. Od jeseni 1885. godine krenulo se s obnavljanjem vinograda te je do kraja 1892. godine pomlađeno 90 jutara vinograda. Biskupovi vinogradi tada postaju, ne samo uzorni za đakovačku okolicu, nego i za ostala vlastelinstva. Iako se očekivalo kako će vinogradi isplatiti trošak koji je uložen u njihovu obnovu, 1893. godine se pojavila filoksere u Trnavi i Mandićevcu, a 1895. godine pojavljuje se i u Musiću. Nakon filoksere, odlučuju saditi američku lozu te se od 1897. godine vinogradi sade samo na pogodnom tlu.

³⁶ Katastralne općine čine: Budrovci, Bračevci, Borojevci, Borovik, Breznica, Bučje, Djakovo, Dragotin, Drenje, Forkuševci, Gašinski, Gorjani, Gjurgjanci, Hrrkanovci, Ivanovci, Josipovac (utemeljen 1881.), Jurjevac (1881.), Kešinci, Kondrić, Koritna, Krndija (1881.), Kućanci, Laopvci, Levanjska varoš, Majar, Milinci, Mrzović, Musić, Nabrdje veliko, Nabrdje malo, Paljevina, Paučje, Perkovci novi, Piškorevci, Podgorje, Potnjani, Preslatinci, Pridvorje, Punitovci (1754.), Ratkov dol, Satnica, Selci, Semeljci, Slatinik, Slobodna vlast, Svetoblažje, Širokopolje (naseljeno 1754.), Tomašanci, Trnava, Viškovci, Vrbica, Vučevci i Vuka. Pavić, M., Cepelić, M., *Biskup Josip Juraj Strossmayer*, str. 851.

³⁷ isto, str. 851.

Biskupova su vina bila poznata, ne samo u domovini, nego i šire po svijetu. Vina su dobila brojna odlikovanja na gospodarskim izložbama; 1864. godine na gospodarskoj izložbi u Zagrebu, 1866. godine na gospodarskoj šumskoj izložbi u Beču, 1867. godine na svjetskoj izložbi u Parizu, 1873. godine na svjetskoj izložbi u Beču, 1883. godine u Trstu i 1891. godine na izložbi u Zagrebu.

U vrijeme biskupovanja Josipa Jurja Strossmayera postoji samo šljivik u Jelinjaku i u Štrbincima. Novi su sagrađeni u Semeljcima, Ptičnjaku i Trnavi. Biskup Strossmayer obnavlja zapuštene šljivike diljem Đakovštine. Vlastelinstvo je, obnovom šljivika, imalo vlastitu proizvodnju rakije koja bila na izvrsnom glasu.³⁸

10.1. Biskup Strossmayer i obnova ergele

Nakon odlaska Turaka iz Đakova, biskup Đuro Patačić obnovio je ergelu. Biskup Petar Bakić, osim obnove ergele, gospodarski je obnovio cjelokupno biskupsko vlastelinstvo. No, posebne zasluge za biskupijsku ergelu idu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru koji je krenuo s oživljavanje ergele i počeo nabavljati konje s podrijetlom, plemenite arapske i vitke lipicance. Obnovu je povjerio svome ocu Ivanu, dobrom poznavatelju i ljubitelju konja. Biskup Strossmayer kupuje brojna mlada rasna grla koja smješta u Kranjski dol kod Levanjske Varoši, gdje će konji boraviti na sočnim pašnjacima skoro cijele godine, a samo zimi će biti smješteni u Đakovu. Biskupova je ergela, ubrzo, postala poznata u cijeloj Monarhiji.

Na prvoj gospodarskoj izložbi u Zagrebu 1864. arapski pastuh «Vranac» postaje atrakcija i osvaja prvu nagradu, a i ostali izložbeni konji dobili su medalje za ljepotu, izgled i podrijetlo. Na velikoj izložbi u Beču 1866. godine Lipicanski ždrijebac biskupske ergele osvaja prvu nagradu, a biskup je dobio malu novčanu nagradu od 15 dukata kao priznanje za rad u konjogojstvu. Biskup taj novac daruje Gospodarskom društvu u Zagrebu da se i kod nas priređuju konjske utrke te da se najbolji i najbrži konj nagradi jednakom svotom. Kroz dvadeset godina, od 1866. do 1886. godine, darivao je svake godine po 100 forinti kao nagradu najboljem konju na priređenim utrkama. Novac prestaje davati kada je uvidio da su ga dodjeljivali konjima bogate gospode.

³⁸ Pavić, M., Cepelić, M., *Biskup Josip Juraj Strossmayer*, str. 885-890.

Godine 1881. vlastelinska ergela brojala je 87 konja, a 1885. već je u ergeli bilo 104 grla. 1900. godine vlastelinstvo je brojalo 119 konja u gospodarstvu, a s onima u ergeli, odraslih i ždrjebadi, 288 grla.³⁹

Slika 2 Ergela u budrovačkom lugu

³⁹ Šuljak, Andrija, *Uzgoj rasnih konja na vlastelinstvu Bosansko-đakovačkih i srijemskih biskupa (1374.-1506.-2006.)*, Diacovensia, Đakovo, Vol.17 No.1 Svibanj, Đakovo 2006., str. 86-89.

11. Gradnja katedrale u Đakovu

Stolna crkva Đakovačke i srijemske biskupije koju Josip Juraj Strossmayer gradio od 1866. do 1882. godine, zadnja je katedrala izgrađena na prostoru prema Istoku zemlje. Veličanstven i topao romanski stil osmislio je najpoznatiji romantičar toga vremena Karlo Rösner iz Beča, a poslije njegove smrti djelo nastavlja Friedrich Schmidt, obogaćujući ga gotskom arhitektonskom ornamentikom. Osobita vrijednost katedrale su, uz monumentalnu arhitekturu, 43 freske na velikim zidnim ploham glavne i poprečne lađe. Sve osim dvije, koje je uradio Ljudevit Ansiglioni, naslikali su njemački slikari – otac i sin Aleksandar-Maksimilijan i Ljudevit Seitz. Katedrala je obogaćena sa sedam oltara i 31 kamenim kipom koje su klesali Vatroslav Donegani, Tomo Vodička i Georg Feuerstein. Raskoš crkvi daju bogati i raznovrsni ornamenti na ploham, svodovima i stupovima koje je radio Josip Voltolini te namještaj i rezbarije Ivana Tordinca, Dragutina Turkovića i Tome Vodičke. U katedrali se nalaze i 32 reljefa, među kojima je i reljef u bijelom mramoru na grobu velikoga biskupa graditelja đakovačkoga hrama vjere, rad kipara Rudolfa Valdeca. Svečanost njezine unutrašnjosti zaokružuju pozlaćeni lusteri i veličanstvene orgulje.⁴⁰

Slika 3 Đakovačka katedrala

⁴⁰ Dean, Zdravka, Mažuran, Ive, *Đakovo 2000.*, DEAN d.o.o. – Izdavačko nakladnička agencija, Đakovo 2000., str. 44.

11.1. Arhitekt Karlo Rösner i gradnja katedrale u Đakovu

Osnovno polazište biskupa pri izboru romanike kao stila bilo je njegovo stajalište da se u „romanskom slogu dva življa, zapadni i istočni, u skladnu celinu spajaju“. Mislio je na to da se i u romaničkome graditeljstvu Zapada, kao i u bizantskome graditeljstvu istočnoga kršćanstva, koriste polukružni luk. Odabirom romanike, biskup je htio istaknuti bliskost kršćanskome Istoku, što se nadovezuje na njegovu temeljnu ideju – ideju ujedinjenja crkava. U prvoj polovici i sredinom 19. stoljeća gotika se kod autora njemačkoga govornog područja redovito nazivala *altdeutsch Styl* ili *altdeutsch gotscher Styl*, dakle staronjemačkim stilom, a romanika, odnosno stil okrugloga luka, bizantskim.

Od primjene gotike kao stila svoje katedrale, Strossmayer je odustao zbog nepostojanja konsenzusa među arhitektima o najklasičnijem izrazu toga stila, tako da nije jasno treba li se obratiti francuskoj gotici 13. ili 14. stoljeća ili kasnoj gotici 15. stoljeća, ili nekoj od mnogobrojnih lokalnih varijanti. Katedrala u Đakovu zasnovana je u cijelosti prema arhitektovu idealtipskom pogledu na romaničku crkvu.

Prema Karlu Rösneru, romanička crkva morala je imati sljedeće odlike:

- tlocrt križnog oblika
- srednji brod i transept visoko uzdignut iznad pobočnih brodova
- empore iznad pobočnih brodova
- kriptu ispod prostora glavnog oltara
- glavni portal duboko uvučen u zid (raščlanjen nizom pilastara i polustupova), sa strana kojeg su dva manja bočna portala sličnoga oblika; iznad portala postavljenu rozetu u geometrijskim oblicima, koja osvjetljava ulazni prostor
- kupolno povišenje iznad križišta, koje je znak da se ispod njega nalazi glavni oltar i svećenički kor u svetišnom dijelu
- polukružni luk kao osnovnu cijeloga oblikovnog rješenja i arhitekture crkve

- tornjeve postavljene ili sa strane kora ili sa strana glavnoga ulaza i redovito povezane s crkvom, a ne, kao u slučaju ranokršćanskih bazilika, odvojene od nje
- unutrašnjost s puno zidnih površina namijenjenih oslikavanju, kao što je i bilo u ranokršćanskim bazilikama te u građevinama bizantskoga stila.

Temeljni oslonac za gradnju katedrale Karlo Rösner pronašao je u lombardijskoj romanici. Prema njegovim tvrdnjama, Đakovo leži na istoj geografskoj širini kao Milano, odnosno regija u kojoj se grad nalazi pa stoga proizlaze i slični klimatski uvjeti ovih dvaju prostora. U većini elemenata oblikovnoga rješenja đakovačke katedrale osjećaju se utjecaji lombardskih romaničkih crkava. Polazište su mu bile katedrale u Modeni, Piacenzi, Parmi i Ferrari te milanske crkve, San Lorenzo i osobito San Ambrogio. U brojnim se elementima oblikovnoga rješenja đakovačke katedrale očituje citiranje sjevernotalijanskih uzora, a najdominantniji lombardski motiv je završavanje zvonikâ u vidu velikih ciglenih stožaca posve nalik onima koji se susreću u katedralama u Paviji i Piacenzi te na crkvi Sam Zeno u Veroni.

Po Rösnerovom projektu iz 1865. godine, a i po kasnijim djelomično modificiranim Schmidtovim izvedbenim nacrtima, stvoren je dojam da je katedrala sagrađena u prijelaznom romaničko-gotičkom stilu. Katkad se tvrdilo da je sam Strossmayer uvjetovao primjenu ovoga stila, ali čini se da se ipak radilo o slučajnoj posljedici odabira sjevernotalijanske romanike kao glavnoga uzora.

Slika 4 Maketa đakovačke katedrale 1866. (izgrađena prema trećem Rösnerovom projektu)

Budući da u Slavoniji nije bilo kamena, Rösner je odabrao opeku kao osnovni građevni materijal, a vjerojatno ga je odabir opeke usmjerio prema lombardskomu romaničkom graditeljstvu. Inače je kao građevni materijal korišten kamen, ali samo za područje sjeverne Italije karakteristična je gradnja od opeke – zbog prirodnih okolnosti odnosno nedostatka kamena. Upotrebom fasadne opeke na pročeljima ostavlja vidljivim materijal od kojega je ona sagrađena.

Ovakav tip gradnje nazivao se u austrijskoj literaturi Rohbau, a danas se naziva Backsteinbau, koji se u bečkoj arhitekturi pojavljuje krajem četrdesetih godina 19. stoljeća.

Kupola katedrale je jedan od najznačajnijih elemenata iste. Biskup je držao da se postavljanjem kupole na zapadnjačko tijelo katedrale ističe veza Zapada i Istoka; jedinstvo istočnoga kršćanstva sa zapadnim.

Postavljanje kupole na križište glavnoga broda i transepta nesumnjivo je bio jedan od parametara koje je Strossmayer zadao Rösneru prilikom izrade projekata za gradnju đakovačke katedrale. Oblikovno najbliža rješenja kupoli đakovačke katedrale mogu se pronaći na kupolama dviju velikih sinagoga, u Hannoveru i Breslauu (Wroclawu). Građene su u isto vrijeme kada i đakovačka katedrala i djelo su arhitekta Edwina Opplera.

Sve tri kupole povezuje visok osmostrani tambur, otvoren u sredini rozete i zaključen na vrhu trokutastim zabatima te rješenje gornjega dijela sa specifičnim kriškastim oblikom i lanternom na vrhu.

Đakovačka se kupola razlikuje od kupola dviju sinagoga po slijepim arkadama na tamburu iznad rozeta i po četverolisnim otvorima u trokutastim zabatima na vrhu tambura, dok su na zabatiće sinagoga bile postavljene bifore, odnosno trifore.

Rösnerova kupola sa svojom visinom od 59 metara spada u najveće i najznačajnije kupole historizma Austro-Ugarske. U graditeljstvo Monarhije njome je unesen motiv visoke križaste kupole, koji će se poslije često koristiti.⁴¹

Slika 5 Unutrašnjost kupole đakovačke katedrale

⁴¹ Damjanović, Dragan, *Stilsko rješenje izvedbenog projekta Karla Rösnera za katedralu u Đakovu iz 1865. i 1867. godine*, Prostor, Znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam, br. 16 (2008), 1(35), Zagreb 2008., str. 50-61.

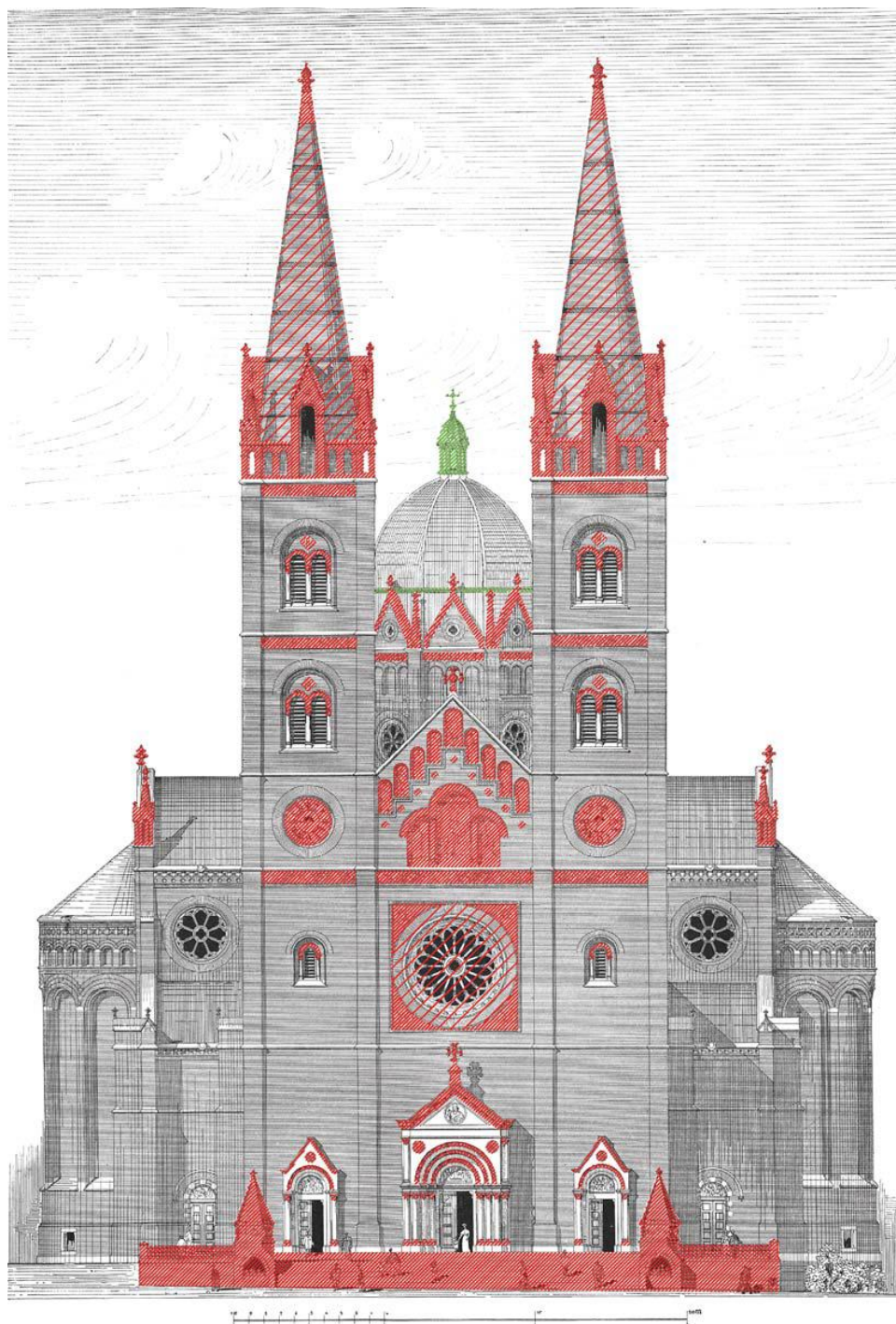
11.2. Friedrich Schmidt, nasljednik Karla Rösnera

Angažiranje Fridericha Schmidta kao nasljednika Karla Rösnera na završavanju đakovačke katedrale jedna je od prekretnica u povijesti hrvatske arhitekture 19. stoljeća. Zahvaljujući angažmanu Friedricha Schmidta, katedrala će dobiti svoje današnje lice, ali će pokrenuti i niz događaja u hrvatskoj arhitekturi – Schmidt će biti zaposlen na cijelom nizu drugih građevina u Hrvatskoj, ponajprije u Zagrebu, a njegov učenik Herman Bollé, pretvorit će se u najznačajnijeg domaćeg arhitekta druge polovine 19. stoljeća.

U oblikovnom rješenju pročelja Schmidt će ostaviti svoj snažan pečat, a u unutrašnjosti još snažniji. Schmidt preuzima posao kada je katedrala imala najvećim dijelom završenu kupolu, tornjeve do visine završnoga vijenca, posve završene apside i donje dijelove zidova te sazidane sve svodove osim u dva traveja. Na gotove dijelove crkve nije mogao utjecati, ali ostavio je svoj pečat na mjestima gdje su bili dovršeni samo grubi radovi (na tornjevima, portalima, kupoli i drugdje). Sve ostale elemente vanjskoga pročelja pažljivo će proučiti i velikim dijelom modificirati.

Što se tiče kupole, Schmidt je umjesto stožastoga tornjića na vrhu baldahina na stupovima, vjerojatno da uštedi kamen i da se prilagodi rješenju apsida, postavio baldahin na četiri prilično masivna stupca od opeke, riješena vrlo jednostavno, samo s istaknutom zonom vijenca. Na sve četiri strane tornjića/baldahina postavlja zabate, koji svojim rješenjem u malom mjerilu ponavljaju oblike velikih zabata iznad apsida crkve. Unutar zabata postavlja motiv romba izvedenoga u cigli. Svaki je zabat baldahina zaključen križnom ružom, kao i vrlo visoka stožasta kapa fijole. Oblici na fijalama kupole postat će osnovnim polazištem, u skladu s težnjom za jedinstvom stila, u razradi i promjenama na ostalim dijelovima pročelja. Schmidt se i na fijalama kupole i u ostalim elementima koje je unio u đakovačku katedralu izuzetno pažljivo odnosio prema izvedenim Rösnerovim dijelovima crkve, često iskorištavajući motive svojega prethodnika, transformirajući ih na specifičan način. Friedrich Schmidt umio je uravnotežiti s jedne strane težnju za autorskom intervencijom, a s druge strane potrebu poštovanja već izvedenoga stanja i stilske koherentnosti građevine.⁴²

⁴² Damjanović, Dragan, *Friedrich Schmidt i arhitektura Đakovačke katedrale*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu, br. 32/2008., Zagreb 2008., str. 251.- 258.

Slika 6 Gradnja katedrale

- Izvedeno prema projektima Karla Rösnera
- Izvedeno prema projektu talijanskog arhitekta Salvatorea Zerija i slikara Niccola Consonija
- Izvedeno prema projektima Karla Rösnera uz djelomičnu intervenciju Friedricha Schmidta
- Izvedeno prema projektima Friedricha Schmidta

11.3. Herman Bollé – izgradnja i opremanje katedrale

Zapošljavanje Hermana Bolléa na radovima na đakovačkoj katedrali vezano je ponajprije uz rad njegova učitelja, bečkoga arhitekta Friedricha Schmidta na toj građevini. Najvažniji problem koji još ostaje za razmotriti predstavlja točno utvrđivanje poslova na đakovačkoj katedrali koje je Bollé obavio tijekom svojega rada na toj građevini, i u razdoblju dok se nalazio u Schmidtovu ateljeu i dok je nastupao samostalno. Prvi Schmidтови projekti za đakovačku katedralu na kojima se sa sigurnošću može ustanoviti Bolléovo sudjelovanje izvedbeni su nacrti za glavni oltar poslani u Đakovo u proljeće 1876. godine, dakle točno u vrijeme kada se taj arhitekt upoznaje s Kršnjavim i J. J. Strossmayerom. Nedugo potom, u ljeto iste godine, predana mu je u ruke izrada detaljnih nacrti za sve oltare – i glavni i pobočne, nakon kojih će, u sljedeće tri godine dobiti na razradu i sve ostale Schmidtove projekte za Đakovo: projekte za vrata, škropionice, stubište pred svetištem crkve...

Prvi uopće sačuvani projekt koji je Bollé sam potpisao bio je za ogradu od kovanoga željeza za stubište uz lijevu sakristiju. Završio ga je krajem siječnja 1878. godine, a ubrzo je potom sastavio i proračun za izradu ograde kod bečkoga bravara Reibela. Nesumnjivo je da je izrađivao dosta samostalno izvedbene projekte za orgulje, a čini se da je napravio i projekt za škropionicu.

Slika 7 Česma u sakristiji đakovačke katedrale, izvedena vjerojatno po Bolléovim projektima

Napravio je i namještaj za katedralu. Svi dijelovi namještaja koje je Bollé samostalno projektirao i u prostoru katedrale i u pomoćnim prostorijama te građevine (stubište, sakristija) oblikovno su bliži gotičkome nego romaničkome stilu, u kojem je podignuta đakovačka katedrala, čime se Bollé u osnovi nadovezao na rješenja svojega učitelja Friedricha Schmidta.⁴³

Slika 8 Ormar u sakristiji đakovačke katedrale izveli su po Bolléovu projektu đakovački stolari Ivan Tordinac i Dragutin Turković, 1882. godine

⁴³ Damjanović, Dragan, *Herman Bollé – izgradnja i opremanje katedrale u Đakovu (1876.-1884.)*, Croatica Christiana Periodica Zagreb, Vol. 63, Zagreb, lipanj 2008., str. 109-126.

11.4. Posveta katedrale u Đakovu

Biskup je Strossmayer katedrali dao ćirilometodsko obilježje, ona se rodila iz njegove ćirilometodske vizije jedinstva Slavena što pokazuje već samo posvetno slovo:

„Slavi Božjoj

Jedinstvu Crkava,

Slogi i ljubavi naroda svoga“.

Apostolima Slavena posvećen je oltar s kipovima svetaca, djelo Vatroslava Doneganija. Ljudevit Seitz ih je po želji biskupa graditelja ukomponirao u freskosliku s prizorom Isusa skidaju s križa, koji prikazuje početke kršćanske povijesti hrvatskoga naroda. Rudolf Valdec je realizirao graditeljevu zamisao nadgrobna spomenika gdje su u barereljefu sv. Ćiril i Metod uz Djevicu Mariju prikazani kao glavni Strossmayerovi zagovornici pred Kristom Sucem, čak ispred sv. Petra, patrona stolne crkve. Biskup Strossmayer je htio dati katedrali još veće ćirilometodsko obilježje. Kako je to Strossmayer zamislio, iznad portala, na trokutima nad ulaznim vratima, nad srednjim vratima bit će kip sv. Petra, a iznad lijevih i desnih vrata kipovi sv. Ćirila i Metoda. Tako bi na pročelju katedrale stajao Krist Svevladar, sv. Petar te sv. Ćiril i Metod. Iz nepoznatih razloga, ovaj plan je ostao neostvaren. Na pročelju danas stoji Razapeti Krist, njemu uz bok Marija, Majka Crkve u sv. Petar, vidljiva glava Crkve te simboli osam božanstava, a iznad srednjih vrata u trokutu barereljef Krista Suca. U Italiji je Strossmayer izgradio dvije kapelice posvećene Apostolima i prosvjetiteljima Slavena; jednu u Rimu u gornjoj bazilici sv. Klementa, gdje se nalazi grob sv. Ćirila, a drugu u Loretu. Za ćirilometodske jubileje biskup Strossmayer je objelodanjivao svoja bogata pastirska pisma. Jedno takvo pismo je pastirsko pismo napisano uz tisućiti jubilej smrti sv. Metoda.⁴⁴

Strossmayer je htio posvetu svoje katedrale u Đakovu obaviti u ćirilometodskom duhu, želio je da svečana misa bude na staroslavenskome jeziku. Htio je da to bude trijumf ćirilometodske ideje. Pozivajući se na encikliku *Grande munus*, zamolio je iz Rima dopuštenje za misu na staroslavenskome jeziku te je pozvao na svečanost sve domaće biskupe i Apostolskoga nuncija u Beču Serafina Vanutellia. Nuncij se osobno zauzeo na carskom dvoru da se Strossmayeru dozvoli svečana misa na staroslavenskom jeziku. Nuncij je pokušavao uvjeriti Beč kako je to u duhu enciklike te da je to samo prigodnjački naum.

⁴⁴ Šuljak, A., *Biskup Josip Juraj Strossmayer i ćirilometodsko-glagoljska baština*, str. 280-281.

Dvor je inzistirao da je to interna stvar Mađarske i Austrije, jer je smatrao da je odluka pripada isključivo državnoj vlasti. Nuncij se zauzimao za Strossmayera i kod ministra vanjskih poslova i kardinala državnog tajnika Svete Stolicе, no dvor je ostao uporan tvrdeći da u Monarhiji ima mnogo naroda i jezika, i što će se dogoditi ako to budu i drugi tražili, iako se u ovome slučaju radi o stoljetnoj tradiciji i pravu Slavena. Beč je zahtijevao od Apostolskoga nuncija i pozvanih biskupa da ne putuju na svečanost uz obrazloženje da Beč i Pešta ne mogu dopustiti da Strossmayerova svečanost bude veličanstvena budući da je upravo on taj koji se protivi njihovoj politici u Hrvatskoj i Slavoniji.

Mađarska vlada bila je još oštrija po pitanju staroslavenskoga jezika i biskupa Strossmayera od Beča. Dobiju li Slaveni dopuštenje za širu upotrebu staroslavenskoga jezika u liturgiji, Pešta će tražiti za svoje grkokatolike mađarski jezik u liturgiji. Ovakav stav prihvatila je i mađarska Crkva te je kaločki nadbiskup Lajos Haynald, kao metropolit mađarskih grkokatolika, uputio molbu Svetoj Stolicі za upotrebu mađarskoga jezika u liturgiji grkokatolika u sjeveroistočnoj Mađarskoj. Sveta Stolica je zabranila biskupu Strossmayeru staroslavensku misu pri posveti katedrale obrazlažući to stavom Beča i Pešte. Strossmayer je shvatio pravi razlog rimskoj zabrani te je na svečanost pozvao senjskoga biskupa Josipa Jurja Posilovića da kao glagoljaš s osobnim dopuštanjem otpjeva misu na staroslavenskom jeziku. Biskup Posilović je, uz domaćina, bio jedini biskup gost na veličanstvenoj proslavi.⁴⁵

⁴⁵ Šuljak, A., *Biskup Josip Juraj Strossmayer i ćirilometodsko-glagoljska baština*, str. 286-288.

12. Smrt biskupa Josipa Jurja Strossmayera

Biskup Josip Juraj Strossmayer umro je 8. travnja 1905. godine nakon kratke bolesti. Za njim je žalio cijeli hrvatski narod i slavenski svijet. U sjećanju hrvatskoga naroda ostao je zapamćen kao biskup, mecena, veliki govornik, začetnik jugoslavenske sloge i razumijevanja i preporoditelj. Mnoge njegove ideje nisu ostvarene za vrijeme njegova života, ali neke su zaživjele nakon njegove smrti.⁴⁶

⁴⁶ Smičiklas, T., *Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice*, str. 140.

13. Zaključak

Josip Juraj Strossmayer rođen je 4. veljače 1815. godine u Osijeku. Još kako student bio je čovjek velikih vizija i planova, a svoje je ideje provodio tijekom cijeloga života. 1849. godine Josip Juraj Strossmayer bio je imenovan biskupom Biskupije đakovačko-srijemske, a vodio je biskupiju 55 godina. Mladi biskup Josip Juraj Strossmayer, uz mnoštvo obveza i dužnosti, postaje županom virovitičke županije, a funkciju je obnašao godinu dana. Tada je ušao u politički i kulturni svijet, ne samo Slavonije i Hrvatske, već i cijele Europe. Biskup Josip Juraj Strossmayer umro je 8. travnja 1905. godine nakon kratke bolesti, ali njegove ideje i djela koja je ostavio vidljiva su i danas.

Popis priloga

Prilog 1 – slika 1 – Biskup Josip Juraj Strossmayer

<http://www.crohis.com/svellic2/strossmajer.htm> (preuzeto: 7. lipnja 2012)

Prilog 2 – slika 2 - Ergela u budrovačkom lugu

Pavić, Matija, Cepelić, Mirko, *Biskup Josip Juraj Strossmayer*, Reprint, Đakovo 1994., str. 891.

Prilog 3 – slika 3 – Đakovačka katedrala

http://www.djos.hr/site/index.php?option=com_content&view=article&id=69:katedrala-sv-petra-u-akovu&catid=39:katedrala&Itemid=55 (preuzeto: 7. lipnja 2012)

Prilog 4 – slika 4 – Maketa đakovačke katedrale 1866. (izgrađena prema trećem Rösnerovom projektu)

Damjanović, Dragan, *Stilsko rješenje izvedbenog projekta Karla Rösnera za katedralu u Đakovu iz 1865. i 1867. godine*, Prostor, Znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam, br. 16 (2008), 1(35), Zagreb 2008., str. 56.

Prilog 5 – slika 5 - Unutrašnjost kupole đakovačke katedrale

Damjanović, Dragan, *Stilsko rješenje izvedbenog projekta Karla Rösnera za katedralu u Đakovu iz 1865. i 1867. godine*, Prostor, Znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam, br. 16 (2008), 1(35), Zagreb 2008., str. 58.

Prilog 6 – slika 6 – Gradnja katedrale

Damjanović, Dragan, *Friedrich Schmidt i arhitektura Đakovačke katedrale*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu, br. 32/2008., Zagreb 2008., str. 255.

Prilog 7 – slika 7 - Česma u sakristiji đakovačke katedrale, izvedena vjerojatno po Bolléovim projektima

Damjanović, Dragan, *Herman Bollé – izgradnja i opremanje katedrale u Đakovu (1876.-1884.)*, Croatica Christiana Periodica, Vol. 63, Zagreb, lipanj 2008., str. 126.

Prilog 8 – slika 8 - Ormar u sakristiji đakovačke katedrale izveli su po Bolléovu projektu đakovački stolari Ivan Tordinac i Dragutin Turković, 1882. godine

Damjanović, Dragan, *Herman Bollé – izgradnja i opremanje katedrale u Đakovu (1876.-1884.)*, Croatica Christiana Periodica, Vol. 63, Zagreb, lipanj 2008., str. 126.

Popis literature

Brešić, Vinko, *Strossmayerovo mecenatstvo*, u: *Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku Filozofski fakultet, Osijek 2008., str. 593-602.

Damjanović, Dragan, *Friedrich Schmidt i arhitektura Đakovačke katedrale*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu, br. 32/2008., Zagreb 2008., str. 251.- 268.

Damjanović, Dragan, *Herman Bollé – izgradnja i opremanje katedrale u Đakovu (1876.-1884.)*, Croatica Christiana Periodica, Vol. 63, Zagreb, lipanj 2008., str. 109-127.

Damjanović, Dragan, *Stilsko rješenje izvedbenog projekta Karla Rösnera za katedralu u Đakovu iz 1865. i 1867. godine*, Prostor, Znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam, br. 16 (2008), 1(35), Zagreb 2008., str. 48-63.

Dean, Zdravka, Mažuran, Ive, *Đakovo 2000.*, DEAN d.o.o. – Izdavačko nakladnička agencija, Đakovo 2000.

Košćak, Vladimir, *Josip Juraj Strossmayer: političar i mecena*, Revija, Izdavački centar Otvorenog sveučilišta, Osijek 1990.

Mažuran, Ive, *Osječki Strossmayeri-biskup Josip Juraj Strossmayer i Osijek*, u: *Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku Filozofski fakultet, Osijek 2008., str. 83-107.

Martinčić, Julijo, Matić, Vilim, *Strossmayer i Osijek u doba njegova rođenja i školovanja*, u: *Josip Juraj Strossmayer – zbornik radova*, HAZU, Zagreb 2006., str. 295-310.

Pavić, Matija, Cepelić, Mirko, *Biskup Josip Juraj Strossmayer*, Reprint, Đakovo 1994.

Skupina autora, *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, EPH d.o.o. i Novi Liber, Zagreb 2004.

Smičiklas, Tade, *Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice*, u: *Hrvatski domoljub Josip Juraj Strossmayer-zbornik radova*, HAZU, Zagreb 1995., str. 7-217.

Srakić, Marin, *Osobna biblioteka Josipa Jurja Strossmayera*, u: *Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku Filozofski fakultet, Osijek 2008., str. 559-580.

Stričić, Petar, *Josip Juraj Strossmayer danas*, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, br. 16-17, Varaždin 2006., str. 103-139.

Šuljak, Andrija, *Josip Juraj Strossmayer, duhovni pastir svoje biskupije*, Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, No. 23 Prosinac, Osijek 2007., str. 157-172.

Šuljak, Andrija, *Biskup Josip Juraj Strossmayer i ćirilometodsko-glagoljska baština*, Diacovensia, Vol.2 No.1 Rujan, Đakovo 1994., str. 275-294.

Vukovac, Stana, *Josip Juraj Strossmayer veliki župan i zastupnik u Hrvatskom saboru*, Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, No. 23 Prosinac, Osijek 2007., str. 125-156.

Linkovi

http://info.hazu.hr/osnutak_akademije (preuzeto: 1. lipnja 2012.)

<http://www.crohis.com/svellic2/strosmajer.htm> (preuzeto: 7. lipnja 2012)